

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

**UNIFORMY RAKOUSKO-UHERSKÉHO
JEZDECTVA MEZI LETY 1867-1915**

bakalářská diplomová práce

DOMINIK RILIAK

Vedoucí práce: doc. PhDr. Tomáš Winter, Ph.D.

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedenou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne 11. 1. 2021

Dominik Riliak

Rozsah práce ve znacích: 79 262 (včetně mezer)

Děkuji doc. PhDr. Tomáši Winterovi, Ph.D., za odborné a kvalifikované vedení mé bakalářské práce a rovněž za všechny podnětné připomínky, které mi během jejího vypracování poskytoval.

Dále bych rád vyjádřil svůj dík všem kolegům z oboru, již se mnou po celou dobu sdíleli své zkušenosti a znalost tématu.

Obsah

OBSAH	5
1 ÚVOD	6
2 JEZDECKÁ UNIFORMA	10
3 REORGANIZACE KAVALERIE PO ROCE 1866 – PROMĚNA JEZDECKÝCH UNIFOREM	17
4 UNIFORMY DLE TYPU JÍZDNÍHO VOJSKA	22
4.1 DRAGOUNI	22
4.2 HULÁNI	24
4.3 HUSAŘI	26
5 ODLIŠNOSTI UNIFOREM JEDNOTLIVÝCH HODNOSTNÍCH SBORŮ	29
6 ŘEMESLNÁ KONSTRUKCE UNIFORMY	32
7 DEKORATIVNOST UNIFOREM V DETAILU	35
8 UNIFORMA JAKO SOUČÁST SOCIÁLNÍHO STATUTU	37
9 RAKOUSKO-UHERSKÉ JEZDECTVO V OBRAZECH – UNIFORMY V UMĚNÍ ALEXANDERA	
POCKA 38	
10 ZÁVĚR	39
11 SEZNAM LITERATURY	41
12 SEZNAM ZKRATEK	42
13 SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH	43
14 PŘÍLOHY	46
15 ANOTACE	55

1 Úvod

Uniformy rakousko-uherského (dále jen „R-U“) jezdeckva, jimž se budu v této bakalářské práci věnovat, nýbrž i vojenské uniformy obecně, jsou nepochybně velmi působivým úkazem z oblasti historických textilií a zaujímají své čestné místo na půdě užitého umění a rovněž uměleckých řemesel. Toto, možná pro některé odvážné tvrzení bych rád podepřel argumenty, které se dotýkají nemalé technické náročnosti řemeslné konstrukce takové uniformy, jíž se budu věnovat v jedné ze samostatných kapitol této práce. Náročnosti řemeslné konstrukce zde rozumějme jako míře řemeslníkově dovednosti, která je zde zcela nezbytná pro modelaci hrubého střihu dle proporcí nositele tak, aby vykazovala uspokojivou výstupní kvalitu, reprezentativitu a plynulé linie sbíhající se do jednoho estetického celku, k čemuž je beze sporu zapotřebí i jistého uměleckého citu. Dále je to, zejména v případě uniforem důstojnických, výrazná dekorativnost, pro níž je typická ruční výroba a práce s materiály luxusní povahy, jakými jsou například zlato, stříbro, damašek či hedvábí, jejichž konečná funkce pak určuje nejen postavení nositele, nýbrž definuje i největší rozměr umělecké hodnoty celé historické uniformy. Zdobení uniforem v konečné fázi výroby se budu věnovat v další svébytné kapitole, kde rozpracuji zmíněné materiály a techniky, jimiž se zpracovávají, a to s důrazem na detail. Kromě zmíněného bych dále poukázal na poměrně dobrou trvanlivost použitých materiálů, pochopitelně za předpokladu správného skladování a adekvátní údržby, což z uniforem činí trvalé historické, kulturní a umělecké hodnoty a rovněž materiál či vzorek, chceme-li, k dalšímu průzkumu. Osobně se domnívám, že i prostý řemeslník je schopen vytvořit dílo vrcholné umělecké hodnoty.

Téma své práce časově vymezuji mezi léta 1867-1915, což jsou prakticky roky trvání R-U, jakožto historického státního celku. Na straně jedné, tedy k roku 1866 je interval ohraničen zdrcující porážkou rakouské císařské armády ve válce s Pruskem, a tedy následným vznikem R-U, což konkrétně pro mé téma přináší výraznou reorganizaci v kavalerii neboli vojenském jezdecktvu a proměnu jezdeckých uniforem do tolik typických modro-červených odstínů. Na straně druhé je téma ohraničeno rokem 1915. Velká válka tehdy trvala již jeden rok, během něhož po několika fatálních nasazeních jezdeckva v přímém boji s progresivní a industrializovanou bojovou technikou armáda utrpěla natolik četné ztráty koní, které již nebyla ve válečném stavu schopna nahrazovat, a tak byla k dotyčnému roku kavalerie „sesedlána“, původní jezdci byli rozřazeni k pěším útvarům, čímž de facto zaniklo tradiční válečné jezdeckvo a s ním i tradiční barevné a naneštěstí demaskující

jezdecké uniformy, které byly postupně zcela nahrazovány unylou polní šedí. Jezdectvo, jakožto válečnou zbraň obecně dělíme na lehké a těžké. Na základě zmíněné reorganizace však byly pluky¹ kyrysníků², kteří před rokem 1866 představovali jezdecké těžké, rozpuštěny a daly vzniknout novým dragounským plukům, které byly formovány z těch původně kyrysnických. Dragouni budou prvním typem jízdního vojska, jejímž uniformám se v práci budu věnovat. Tyto dragounské pluky dokonce nebyly ani přecíslovány, což v praxi vypadalo tak, že číslo původně pluku kyrysnického přešlo na číslo nově vzniklého pluku dragounského, a to ve stejném pořadí. Dalšími dvěma typy jízdních vojsk, které budou v textu zmíněny, jsou husaři a huláni, jejichž charakter představuje naopak jezdecké lehké, po roce 1866 dochází rovněž ke změně na uniformách a výzbroji, tedy i způsobu boje. Každému jezdeckému pluku náležela barva výložek dle jeho pořadového čísla. Většinou však byla jedna barva výložek stejná pro dva pluky a aby nedocházelo k jejich záměně, byly dále rozlišeny pomocí knoflíků či šňůr, které byly buďto stříbrné, anebo zlaté barvy. Tomuto nástroji identifikace pomocí barev se budu věnovat v podkapitolách třetí kapitoly.

Uniformy je dále třeba rozlišit na ty pro mužstvo, poddůstojníky a důstojníky. Toto je důležité zejména pro vytyčení odlišností hodnostních odznaků v jednotlivých hodnostních sborech, kde opět narážíme na rozdíl v materiálu a náročnosti zpracování a rovněž je třeba zahrnout práci s portou³, již se ošívají výložky některých hodnostních stupňů. Jakožto poslední kapitolu jsem zvolil uměleckou tvorbu znojemského rodáka, žánrového malíře a portrétisty Alexandra Pocka žijícího mezi lety 1871-1950. Tvorbu tohoto autora jsem zvolil z důvodu jeho specializace na znázorňování válečných scén, R-U vojska, a tedy i uniforem R-U jezdeckva, které jsou na plátnech vskutku velmi zdařile a realisticky zpodobňovány a toto umění tak lze použít i jako spolehlivý ilustrační zdroj. Autor není odborné ani laické veřejnosti příliš znám a bude mi tedy potěchou, zasloužím-li se o jistou popularizaci jeho jména a rovněž, dovoluji si tvrdit i v rámci této oblasti nezaměnitelného stylu, jenž v dobách R-U patřil k dodnes nepřekonané špičce.

Práce rovněž obsahuje obrazové přílohy, jimiž jsou jak autorské, tak vypůjčené fotografie jak samotných uniforem, tak i jejich jednotlivých součástí, dále výběr z děl výše

¹ pluk, zastarale též regiment, je vojenský útvar v rozsahu stovek až tisíců mužů, v případě Rakousko-Uherského jezdeckva, konkrétně k roku 1914 to bylo asi 1 100 mužů

² označení pro příslušníka těžkého jezdeckva, který byl vybaven jak chladnými, tak i palnými zbraněmi a jehož charakteristickým znakem je právě kyrys neboli plátová ochrana trupu (zbroj), dle něhož kyrysníci získali svůj název

³ v tomto případě druh tkané lemovací stuhly sloužící k hodnostnímu označení, která se vyskytovala ve zlatém a stříbrném provedení

zmíněného autora, popřípadě se zde mohou objevit i výňatky z dobových materiálů či historické kabinetní fotografie.

Na počátku výběru tématu pro tuto práci byl můj dlouholetý zájem o rakousko-uherskou armádu, zejména o jezdeckvo a v oblasti dějin umění obecně o historické textilie.

Uniformy však nebylo možné vidět jinak, než jakožto součást expozic muzeí vojenské historie či jiných vojenských historických ústavů, kde bylo možné si je prohlédnout pouze přes plexisklo a pod umělým osvětlením. Byly to tedy velmi nevyhovující podmínky pro jakékoliv bližší zkoumání. Následovaly pokusy o vyjednání přístupu s vedením příslušných institucí, výsledek byl však pokaždé stejný a měl podobu zamítnutí, neboť jakýkoliv bližší kontakt se součástmi sbírky byl přirozeně umožňován pouze na základě pověření, a to příslušníkům odborné veřejnosti. Nezbylo tedy než směřovat další pokusy o poznání do soukromého sektoru.

Vůbec jedny z prvních úspěchů měly podobu nálezů originálů uniforem v podkroví či stodolách starých objektů, vzhledem ke stavu materiálů, které byly v pokročilém stádiu chátrání, napadeny škůdci a plísněmi, toto nebylo možné použít jako vhodný vzorek k dalšímu ohledání. Musel jsem se tedy obrátit na sběratele a vynaložit značné finanční prostředky, abych získal zachovalou uniformu, přesněji sako důstojníka – poručíka 12. dragounského pluku z roku 1908, prokazatelně historický originál, což se zanedlouho podařilo a já jsem tak mohl zahájit svůj malý osobní výzkum. V praxi to vypadalo tak, že jsem z uniformy odebíral vrstvy použitých textilních materiálů a její další součásti, které jsem rozplétal, páral, odnímal, vážil či jinak měřil, abych lépe pochopil řemeslné techniky a uměleckou hodnotu. Skrze tuto zkušenost si dovoluji se domnívat, že k pochopení čehosi uměleckého na historické uniformě je zapotřebí podrobné znalosti její konstrukce. Tento stručný exkurz mého někdejšího bádání, který však není přímo předmětem této bakalářské práce, jsem si dovolil zahrnout jako podklad pro její cíl, kterým je analyzovat uniformy R-U jezdeckva z hlediska provedení a objasnit jejich význam v umění.

Ústředními informačními zdroji jsou převážně publikace, které však pro mou práci mají spíše charakter jakési opory či ilustračního podkladu, a to z důvodu, abych se neodchýlil od historií daných skutečností. Literatura či jiné zdroje vztahující se k tématu téměř ve všech případech obsahují pouze stručně pojaté kapitoly či součásti kapitol, které popisují uniformy na základě očividných vlastností, jakými jsou kupříkladu počet knoflíků, barva výložek či hodnotní označení. Jako příklad takové publikace české proveniencí mající charakter všeobecného přehledu uvedu titul s názvem *Pod císařským praporem* –

*Historie habsburské armády 1526-1918*⁴ od Jiřího Pernese a kolektivu autorů, jakožto příklad provenience zahraniční pak *Uniformen europäischer Armeen*⁵ od Gerharda Förstera a Petera Hocha z roku 1978. Dále se setkáváme s publikacemi, které zobrazují přehled známých R-U uniforem, nabízejí jejich fotografické či kreslené interpretace a určují jejich příslušnost či hodnostní sbor. Vhodným příkladem takové knihy je počín Gustava Bezděkovského ve spolupráci s paní Denisou Tichou, majitelkou ostravského krejčovského salonu Textiler, zabývajícího se mimo jiné právě výrobou replik historických uniforem, a to *Stejnokroje vojáků sloužících v habsburské armádě v letech 1618-1918*⁶.

Připouštím, že takový typ publikace nachází své opodstatnění, zároveň nám však kromě kresebných obrazových příloh neposkytují žádné bližší informace, které by posloužily k lepšímu pochopení problematiky. Nyní bych rád v krátkosti vyjádřil, že špatná dostupnost jakýchkoliv materiálů podrobně sledující tuto oblast má za následek nejen čím dál častější výskyt dezinformací, nýbrž i celkově omezený pohled na uniformy jakožto historický či umělecko-řemeslný artefakt, z čehož pak může pramenit i další následek, jakým je například poměrně malý zájem o tuto specializaci. Současné generaci odborníků obecně a dlouhodobě chybí nástupci, já sám se v této oblasti pokládám spíše za popularizátora, neboť jsem dosud přímo nedosáhl úrovně, abych se mohl pokládat za odborníka. Věřím, že s rostoucím věkem uniforem z dob R-U a úbytkem materiálu ke zkoumání dojde rovněž k nárůstu zájmu a jakési profesionální regresi.

Rád bych zde rovněž uvedl v platnost, že má práce bude vedle nezbytných faktů sledovat spíše poznatky, které jsou výsledkem mého osobního studia povahy uniforem a nebude tedy jen pouhým zobecněním již notoricky známých informací.

⁴ Jiří Pernes, Leonid Křížek, Josef Dolejší et al., *Pod císařským praporem – Historie habsburské armády 1526-1918*, Praha 2004

⁵ Gerhard Förster, Peter Hoch, Reinhold Müller et al., *Uniformen europäischer Armeen*, Berlin 1978

⁶ Gustav Bezděkovský, *Stejnokroje vojáků sloužících v habsburské armádě v letech 1618-1918*, Ostrava 2016

2 Jezdecká uniforma

Jezdecká uniforma neboli také stejnokroj jezdecktva je vedle uniformy pěchotní či dělostřelecké dalším běžným typem stejnokroje užívaného v rámci pravidelné armády dané země. Uniforma, jak je tomu nejen v armádě, slouží především k rozlišení a udržení uniformity, tedy jakési jednotnosti a celistvosti. Uniforma nám dává jasný a nezaměnitelný sociální profil a určuje naši příslušnost. Nikde na světě, zejména v případě ozbrojených sil prakticky neexistují a patrně ani neexistovaly dvě země a dvě armády, které by používaly tutéž uniformu, čímž podporují tvrzení výše, že nemůže vzniknout záměna a jakási nacionální originalita je zde zcela nesporná.

Jezdeckou uniformu máme dvojího typu, a to polní a vycházkovou. Polní uniforma užívaná jezdecktvem je přizpůsobena službě v sedle, tedy na koni. Tomu z určitých důvodů odpovídá i její provedení. Pro uniformy R-U jezdecktva jsou dominantní dvě barvy, a to krapově červená (z něm. Krapproth, také mořenově červená, jedná se o střední odstín červené barvy) a modrá v různých odstínech od velmi světlé, řekněme chrpové až po velmi tmavou, pruskou modř. Když roku 1914 R-U vstoupilo po sarajevském atentátu na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este do velké války, tehdejší tisk s velkým nadšením psal o tom, jak se armáda R-U vrhá do válečných tažení ve svých tradičních pestrobarevných uniformách. V případě husarských pluků například odstín svršku, spolu s barvou ozdobného šňůrování přímo určoval čísla jednotlivých pluků. V době míru byla variabilita barev přirozeně větší, textilní průmysl nebyl tolik zatížen válečnou výrobou, před rokem 1914 byly proto jezdecké pluky jednotnější v odstínech, naopak ve válečném stavu bylo třeba čerpat z jakýchkoliv dostupných zdrojů pro výrobu uniforem, a tak se běžně stávalo, že ač modrá musela být opravdu modrá, jak plynulo z ustrojovacích předpisů, konkrétní odstín nebylo možné dodržet pro všechny příslušníky daného pluku.

Na přelomu 19. a 20. století se ještě stále používaly převážně přírodní materiály, zejména vlna, len a směsi s příměsemi jiných textilních vláken, jako například měďnaté či viskózní vlákno, které však nebylo ještě tolik rozšířené a v případě uniforem se vedle nákladnějšího hedvábí, které si většinou mohli dovolit jen důstojníci, používalo převážně jako podšívkovina. Mezi další materiály, které byly běžnou součástí při výrobě jezdeckých uniforem dále patří kůže – hovězí a vepřové usně, kožešina, zejména ovčí, kovy a jejich slitiny, jako například měď, zinek, hliník či mosaz, u nákladnějších uniforem pak najdeme i zlato či stříbro. Základními součástmi takové polní uniformy jsou jezdecké nohavice neboli

rajtky, které v dobách R-U vycházely ještě z klasického, takzvaného jodhpurského⁷ střihu. Tento střih je typický velmi nápadným vyboulením nebo chceme-li rozšířením, přibližně od pasu ke koleni, což jezdcí v sedle poskytuje větší rozsah pohybu v kyčlích a stehnech a komfort při nošení ve službě, nežli soudobé jezdecké kalhoty přiléhavého a poněkud těsného střihu. Od kolene ke kotníku pak těsně přiléhají k holeni, tato část bývá zpravidla opatřena rozparkem, který se buďto zapíná na knoflíky či zavazuje tkanicemi. Toto je úprava pro snazší nošení nohavic v jezdeckých holínkách, do kterých by se jinak hůře obouvalo a nohavice by se v nich krčily. Na spodní části nohavic často rovněž najdeme přišitá poutka, která se provlékají pod chodidla a zajišťují, aby se nohavice nevyhrnovaly z bot. Pro jezdecké kalhoty je dále typické vypodšití kůží, a to v oblasti sedu a kolen, což jsou z hlediska jakékoliv práce v sedle nejnamáhanější partie a v důsledku pravidelného odírání textilního materiálu zde hrozí nevyhnutelné prodření, zejména na rajtky je tedy v případě jezdeckví třeba nahlížet jako na spotřební součást oděvu. Kožené vypodšití však životnost kalhot značně prodlouží.

Pro mužstvo a řadové poddůstojníky byly určeny rajtky krapově červené barvy. Důstojníci a poddůstojníci však nosili i rajtky černé či modrošedé barvy, popřípadě rajtky z jemné jelení kůže. Následuje sako, pro nošení v teplejších podmínkách, u jednotlivých typů jezdeckví označované odlišnou terminologií, o tom však až v samostatných kapitolách. Především sako určuje příslušnost k typu vojska, pluku či hodnostnímu sboru, je totiž opatřeno výložkami a knoflíky, popřípadě šňurami či jinými komponenty v barvách pluků a hodnostním označením, které ukazuje na pozici nositele v armádní hierarchii. Jezdecké sako musí být velmi přesně střižené, stejně tak i umístění švů, zejména těch ramenních, zde hraje velmi nezanedbatelnou roli. Jezdec je v sedle totiž přirozeně pohybově aktivní a během práce s otěží či zbraní je nežádoucí, aby se sako na jezdcově trupu zvedalo zároveň s každým zvednutím paže. Sako se zapíná na konkrétní počet knoflíků uspořádaných v jedné řadě jdoucí středem. Rukávy jsou opatřeny manžetou a knoflíkem v barvě pluku, popřípadě portou, ozdobným vykrojením či rakouským, někdy též maďarským uzlem, tedy ornamentálně pojatým uzlem z pletených zlatistých či stříbřitých šňůr plasticky našitých na rukávu. Límec saka je stojatý, pokrytý výložkovým sukнем opět v barvách pluku a z každé jeho strany jsou nošeny hodnostní odznaky, v případě R-U armády převážně hvězdy. Na výložkové sukno límce se pak v případě některých hodnostních stupňů dále našivala ještě porta coby podklad pro hodnostní odznaky. Límec byl často silně vyztužený a z toho důvodu

⁷ Jezdecké kalhoty jihoasijského stylu, pocházející přesněji z indického subkontinentu z města Džódhpuru ze státu Rádžasthán

pod ním vojáci nosili vlněný nákrčník, kterým předešli podráždění kůže v oblasti krku, a kromě toho jím byl límec zevnitř podepřen a lépe držel tvar. Upínal se prostou přezkou za krkem, některé modely byly vybaveny i zapínáním ke košili, což znemožnilo svévolné otáčení nákrčníku okolo krku.

Vcelku charakteristickým komponentem R-U jezdecké uniformy je kalounový (kaloun je synonymum pro šňůru či prýmek) nárameník s posuvkou, na saku umístěn na levém rameni. Jakožto posuvka zde bývá použit proplétaný uzel s dutým středem, slangově též známý jako turban⁸, jímž se dá volně posouvat po celé délce nárameníku. Praktické využití je však v tomto případě sporné, neboť uzly z rodiny turbanů mají obvykle spíše dekorativní využití⁹. Na jedné straně byl nárameník pevně přišitý, na straně druhé uchycen knoflíkem. Setkáváme se však i se saky, kde nárameník posuvkou není opatřen. Knoflíky na jezdeckých uniformách byly odlévány ze slitin měkkých kovů do potřebných tvarů a povrchově upravovány leštěním či pokovováním. Jak zmiňuji již v textu výše, byly buďto stříbrné či zlaté barvy, dle čísla jezdeckého pluku. Setkáváme se buďto s tvarem pravidelné polokoule menšího průměru, přibližně jednoho centimetru anebo zploštělé polokoule většího průměru, přibližně dvou centimetrů. Na hmotnost slitiny použité na výrobu knoflíků nebyl stanoven přesný etalon, průměry a hmotnosti se lišily dle dostupných technologií a citu jednotlivých výrobců. Knoflíky na některých uniformách měly na svém středu plasticky umístěné číslo pluku. Na levé straně hrudníku, přibližně na úrovni první knoflíkové dírky bývaly rovněž horizontálně našity tenké šňůrky, jen o něco silnější než běžná krejčovská nit, které sloužily k zavěšování vyznamenání na sako uniformy.

Další součástí jezdecké uniformy je kabátec, tentokrát nošený spíše v chladnějších podmínkách, spolu se sakem. Od saka uniformy se příliš neliší, nejspíš nejvýraznějším rozdílem je objem materiálu, neboť oproti saku, které působí spíše subtilním dojmem je kabátec podšitý ovčí kožešinou, stejně tak límec, který je jí rovněž ošitý, a i manžety jsou v tomto olemovány rounem. Dále zde u některých typů kabátců najdeme zapínání uspořádané do dvou řad. Pokud si to počasí přímo nežadá, popřípadě mimo bojové nasazení, kdy není kabátec oblečen, nosí se zavěšený přes levé rameno za pomoci soustavy šňůr, které jsou opatřeny ozdobnými uzly, z jedné strany zakončenými okem a ze strany druhé poměrně masivní opletenou olivkou válcového tvaru, přičemž obojí pak slouží coby zapínání. Je-li

⁸ Slangové označení pro jinak známější námořní uzel. Jedná se o dekorativní uzel s proměnným počtem propletených pramenů tvořících uzavřenou smyčku.

⁹ George Russell Shaw, *Knots: Useful & Ornamental*, New York 1933, s. 61

kabátec oblečen, omotají se šňůry přes límec okolo krku a po zapnutí jej stáhnou ke krku pro lepší izolaci proti chladu. Na předním dílci kabátu pak obvykle najdeme dvě kapsy opatřené vykrojenou patkou.

K uniformě patří rovněž kožené rukavice, a to zejména jako ochrana proti oděru kůže rukou otěžemi.

Nelze opomenout ani polovysoké až vysoké jezdecké boty z černé kůže. Mohou být opatřeny podbitím, hřeby či podkůvkami a zpravidla se nosí spolu s ostruhami, které odnepaměti reprezentovaly postavení bojovníka. V dobách středověku například obdržel vazal pasovaný na rytíře ostruhy jakožto symbol svého pasování, i skrze tento exkurz z dějepřavy lze usoudit, že služba u jízdních vojsk byla opravdu prestižní záležitostí.

Košile, nošené pod sakem bych snad zmínil jen v souvislosti s odepínacími límcí, které byly na počátku 20. století stále módní a nebyly tedy pevnou součástí košile, jak je tomu dnes. Pod uniformou se košile nosila zpravidla bez límců, které byly škrobené, tedy tuhé a překážely by tak stojatému, už tak dosti pevnému límci saka. Tak tomu bylo zejména v případě důstojníků a vyšších poddůstojníků, řadoví vojáci nosili košile bez límců běžně, límce byly totiž poměrně drahé a většinou si je tak nemohli vůbec dovolit.

Tolik obecně k uniformě polní a nyní bych rád věnoval pár řádků uniformě vycházkové.

Sako zde zůstává stejné jako u uniformy polní, v případě vyššího ranku však mohl dotyčný mít saka dvě, a to zachovalejší či ušité z ušlechtlejších materiálů mohl používat do společnosti jako stálou součást vycházkové uniformy. Na saku vycházkové uniformy se pak často nosila i vyznamenání či jiná ocenění, například za odsloužená léta či významné počiny, které voják během aktivní služby obdržel. Jezdectvo bylo elitní složkou armády, což s sebou přinášelo i určitou prestiž a z toho důvodu v jeho řadách často sloužili šlechtici, kteří pak na saku vycházkové uniformy nosili i různé řadové dekorace spjaté s jejich titulem.

K vycházkové uniformě pak rovněž náležely rovněž bílé rukavice, obvykle z jemné jelenice či jehnětiny. V chladnějším počasí pak vojáci oblékali mohutný vlněný mantl neboli kabát tmavé barvy. Byl rovného střihu s dvouřadým zapínáním, dvěma řadami po šesti kulatých mosazných knoflících, opatřen obvykle jedním zádočným rozparkem. Na přední části byly také dvě patkové, uvnitř prostřižené kapsy, přičemž tou levou se obvykle provlékala šavle. Manžety byly široké. Vnější linie střihu byly obšity v barvě pluku, stejně jako u saka. Na límci, tentokrát ležatém, byly výložky, opět v barvě pluku. Důstojníci nosili výložky sametové s knoflíkem, poddůstojníci a mužstvo pak vlněné bez knoflíku. V případě kalhot nastává výraznější změna opět spíše u uniforem důstojníků a délesloužících

poddůstojníků, kteří mimo službu mohli nosit salónní kalhoty rovného střihu černé barvy, zvané též *Salonbeikleider*, po bocích nohavic opatřené červenou paspulí neboli lampasem, jehož šířka se odvíjela od hodnosti. K těmto kalhotám vojáci obouvali obvykle kotníčkové šněrovací boty z černé kůže, popřípadě kotníčkové boty bez šněrování s pružnými vsadkami v oblasti kotníků, zvaná perka, oboje s ostruhami i bez.

Pokrývky hlavy tvoří poměrně výraznou součást jezdecké uniformy a lze je pokládat za atribut daného typu jízdního vojska, a to především z důvodu nápadného provedení, barevnosti a rozmanité dekorativnosti, které jsou opět nezaměnitelné. Pokrývky hlavy lze obecně rozdělit na dvě kategorie, a to na polní a vycházkové.

Jakožto polní pokrývky se rozumí přilbice, které jezdci nosí buďto v bojovém nasazení anebo během přehlídek či jiných vojenských ceremonií, kde oblékají plnou výstroj. Každému typu jezdeckému opět přísluší konkrétní a specifická přilbice, k jejichž provedení se vyjádřím v následujících kapitolách, kde je podrobněji popíšu.

Dekorativnost a bohatost přileb se opět liší v závislosti na hodnosti. Vycházkovým pokrývkám hlavy rozumíme jako čepicím, které se nosí mimo nasazení či aktivní službu. V případě poddůstojníků a mužstva byla obvyklým typem pokrývky tzv. *lagermütze* neboli také vlněná táborová čepice krapově červené barvy. Čepice byla buďto bez štítku, jako například lodička anebo s krátkým měkkým štítkem, který bylo možné zasunout za sepnuté ušní chrániče. Na čelní straně byla opatřena dvěma knoflíky a nad nimi pak tzv. jablíčkem, též *Röschen* z mosazného plechu s monogramem panovníka, tedy buďto FJI v případě císaře Františka Josefa I. anebo později s monogramem K odkazujícím na posledního císaře R-U, Karla I.¹⁰ Důstojníci a vyšší poddůstojníci pak nosili poněkud formálnější čepici zvanou képi s tvrdým dýnkem válcového tvaru potaženým jemnou vlněnou tkaninou černé barvy. Čepice byla opatřena pevným lakovaným štítkem a zdobena zlatistou šňůrou po obvodu, dále koženým řemínkem s přezkou, knoflíkem v barvě příslušného kovu a rovněž jablíčkem, které však zde nebylo z prostého mosazného plechu, jak tomu bylo u modelu pro mužstvo, nýbrž bylo opletené zlatým dracounem¹¹ se středem z černého sametu, kam byl opět zasazen monogram panovníka, tedy FJI či K a byl zhotoven rovněž z dracounu¹².

Podšívky těchto vycházkových képi byly obvykle zhotoveny z přírodního či umělého hedvábí, dle přání a možností majitele. Podoba képi se napříč časem měnila a stejně

¹⁰ Pernes, viz. (pozn. 4)

¹¹ Dracoun neboli také leonská nit je příze ovinutá tenkým kovovým drátkem, sloužící k dekorativnímu použití, například pro výrobu ozdobných šňůr, střípců či lemůvek

¹² Anton Schenek, *Naturfaselexikon*, Deutscher Fachverlag, Berlin 2001

jako střih uniforem podléhala proměnám módy. Před rokem 1900 měla spíše nižší střechu a kóničtější tvar, po roce 1900 se naopak střecha zvyšovala a v popředí zájmu byl tvar pravidelného válce. Největší oblibě se nejspíš dostalo střihu pravidelného válce se středně vysokou střechou, známého jako *Belvedere*.

Celou uniformu pak doplňovaly výstrojní součásti, které dotvářely působivý dojem z celé uniformy. Patří sem především šavle, v tomto případě jezdecké. Během trvání R-U monarchie se jednalo převážně o tři dominantní modely, a to model 1861, 1869 a 1904. Všechny tři modely byly vyráběny ve dvou variantách, a to pro mužstvo a pro důstojníky.

Varianta pro mužstvo byla jednoduché koncepce, převážně bez zdobení, naopak varianta pro důstojníky, ač sestávala ze stejných částí jako model pro mužstvo, tedy niklované garnitury¹³, rukojeti a čepele, byla o poznání dekorativnější. Záštitu šavle bývala bohatě prořezávaná a zdobená florálními a obecně vegetabilními motivy. Některé modely, zhotovené na zakázku dle přání zákazníka, měly koš zdobený motivy například sv. Jiří bojujícího s drakem či sv. Barbory, jakožto patrony jízdnic vojsk. Během své praxe jsem se setkal i se zdobením v podobě rodových erbů, hesel, monogramů či hodnostních korunek, byl-li majitel šavle šlechtic.

Dále je možné setkat se i se zdobením v podobě státního znaku habsburské monarchie, tedy orlice na prsou nesoucí štít rodu Habsburg-Babenberg-Lothringen¹⁴. Rovněž čepele šavlí, obvykle jednostranně broušené, bývají bohatě zdobené. Setkáváme se s provedením ve velmi nákladné damaškové¹⁵ oceli, dále pečlivě zdobené rytím či leptem. Lze se setkat opět s motivy vegetabilními, rodovými erby, jmény či osobními mottý majitelů.

Sám jsem se před lety ve své sbírce těšil z šavle modelu 1869, jejíž původní majitel byl hrabě Ernst Leopold Seilern und Aspang (1878-1927), která byla zdobená způsobem popsaným výše, damaškovou čepelí, korunkou v ranku hraběte a rodovým erbem Seilern und Aspang¹⁶. Rukojeti těchto šavlí bývají z dubového dřeva potaženého kůží z exotických druhů ryb, například bílého rejnoka a ta je pak k rukojeti stažena obtáčením ocelovým drátem.

¹³ V případě šavle se garniturou rozumí soubor dílů tvořící její koš neboli záštitu, tedy tu část, obvykle kovovou, která chrání dlaň a prsty před sečnými výpady

¹⁴ Vládnoucí generace císařů v dobách R-U pocházela právě z tohoto šlechtického rodu

¹⁵ Proslulý druh velmi pevné a houževnaté oceli, při jejíž výrobě jsou kovářsky svářeny jednotlivé vrstvy, čímž vzniká velmi působivá kresba

¹⁶ Rakouský šlechtický rod, od roku 1712 v hraběcím stavu

Délka těchto šavlí bývá zpravidla rozdílná, a to především vzhledem k různým délkám čepelí, obvykle se však pohybují okolo 100 cm. Šavle bývala nošena v celoocelové pochvě, zakončené botkou, aby se během chůze s šavlí u boku nepotloukla o tvrdé povrchy, opatřené dvěma objímkami, pevným závěsným kroužkem a poutkem, prostřednictvím kterých se šavle upínala k závěsníku, který byl součástí opasku nošeného pod sakem.

Pro mužstvo byl určen závěsník služební, vyrobený z kůže, s běžnými ocelovými přezkami, bez dalšího zdobení.

Závěsník pro důstojníky byl dvojího typu, a to služební a salonní. Oba byly vyrobeny z kůže červené barvy, zdobené povrchem vytkávaným zlatistou nití. Závěsné řemínky služebního modelu měly přezky, šavli na něj tedy bylo třeba uvázat na pevně, kdežto závěsník salonní byl namísto přezek vybaven karabinami, šavli tedy bylo možné kdykoliv pohodlně odepnout. Na šavlicích se jakožto ozdoba dále nosil štrapec, též se setkáme s názvem *portepée*, jde tedy o pramen visících šňůr.

Mužstvo nosilo štrapec kožený, důstojníci a vyšší poddůstojníci pak štrapec tkané, obvykle z hedvábí či jiných ušlechtilých materiálů. Byly zlaté barvy, měly sametový střed a nad svazkem pramenů byly opatřeny vetkaným R-U státním znakem, tedy orlicí na straně jedné a monogramem panovníka na straně druhé. Předpis udával nošení šavle u levého boku.

Další, umělecko-řemeslně impozantně zpracovanou výstrojní součástí, tentokrát výhradně pro důstojníky, je patronaška neboli kartuše na náboje o velikosti asi 10x20 cm. Jedná se o kovovou schránku povrchově zdobenou zlacením a stříbřením. Její korpus je stříbřený se zlacenou obrubou provedenou jako popínavá rostlina. Otvírá se víkem, nepravidelně vykrajovaným, které je na svém středu opatřeno zlaceným, opět R-U státním znakem. Po bocích kartuše je proveden plastický reliéf zobrazující praporec, polnice, šavle či dělové koule. Uvnitř je patronaška podšita červenou kůží. Nosí se na koženém řemenu s povrchem vytkávaným zlatistou nití s rytými stříbřenými přezkami, na pravé ledvině přes levé rameno, na kterém se podvléká pod výše zmíněný kalounový nárameník. Můžeme se setkat i s modely, které nejsou pouze stříbřené, ale jsou opravdu zhotoveny ze stříbra. V takovém případě jsou opatřeny platným puncem. Osobně jsem se ve svém bádání setkal s provedením v ryzosti 800/1000 a puncem v podobě hlavy Diany, kterými se v době R-U opatřovalo drobnější stříbrné zboží.

Toto všechno jsou nezbytné součásti výstroje či ústroje pro zprostředkování úvodu do problematiky jezdeckých uniforem. Většinu výše zmíněných součástí se budu v dalších kapitolách věnovat podrobněji, z hlediska konstrukce i dekorace.

3 Reorganizace kavalerie po roce 1866 – proměna jezdeckých uniforem

Na samém počátku této výrazné reorganizace válečného jezdeckva stála Prusko-Rakouská válka vedená roku 1866 mezi Pruským a Italským královstvím a jejich spojenci na straně jedné a Rakouským císařstvím na straně druhé. Šlo o spor, jehož výsledkem mělo být dominující postavení jedné ze stran v rámci německého spolku. Po napoleonských válkách se Prusko stalo velmi silnou evropskou velmocí usilující o hegemonii, tedy nadvládu v celém Německu, což se poněkud přičilo rakouským zájmům, jejichž snahy o uspořádání členských zemí uvnitř spolku mělo spíše federativní tendence. Tento spor zanedlouho vyústil právě v Prusko-Rakouskou válku, jejíž výsledkem byla porážka Rakouského císařství, podepsání Pražského míru, tedy mírové smlouvy z 23. srpna 1866, která válku de facto ukončila. Vedle dalších dílčích důsledků došlo k vyloučení Rakouska ze společenství německých států a následnému vzniku R-U, přesněji 8. června 1867. Tolik ke stručnému úvodu do politických okolností té doby, které předznamenaly onu reorganizaci, o níž bude tato kapitola pojednávat.

Jak už zaznělo výše, nesporně nejvýraznější změnou na uniformách rakouského jezdeckva byla barevnost, která byla k roku 1867 unifikována pro veškeré jezdeckvo, a to je samý počátek tradičních R-U červeno modrých stejnokrojů. I navzdory stále vzrůstajícímu trendu zavádění zemitějších barev pro vojenské stejnokroje v jiných evropských velmocích si R-U neostyšně zachovalo pestré uniformy, obzvláště v řadách jezdeckva, na které bylo nahlíženo jako na elitní a tradice zde byla silnější nežli zdravý rozum. Obecně se traduje že lpění na tradicích bylo pro jezdeckvo vcelku typickou vlastností, a to zejména proto, že v jeho řadách sloužilo mnoho konzervativců – šlechticů a starších veteránů z předchozích válek vedených na evropském kontinentu.

Před rokem 1866 nebyla barevnost jezdeckých uniforem jednotná. Uniformy daného typu jízdního vojska se od sebe lišily nejen výzbrojí či způsobu boje, nýbrž i barvou uniformy. Obecně lze říct, že se uniformy rakouského jezdeckva od napoleonských válek příliš nezměnily, v 60. letech 19. století na ně tedy mohlo být nahlíženo jako na zastaralé či historizující a do značné míry i nepraktické, což tedy částečně přetrvalo až do roku 1915. Sestávaly totiž z většího množství součástí a dekorativního materiálu. Šňůry, uzly či epolety se v poli beze sporu špatně udržovaly a postupem času začaly pozbývat i svého pomyslně slavnostního účelu. K roku 1866 byly zrušeny všechny kyrysnické pluky, jejichž příslušníci

nosily uniformy sestávající z bílých svršků a modrých kalhot. K jejich zrušení došlo především na základě jejich způsobu boje, který spočíval v disponování ve velkých formacích, a tedy i horší obratnosti či pohyblivosti, což bylo vzhledem k technickému pokroku v oblasti válčení nežádoucí. Do roku 1860 dokonce byl jejich předepsanou výstrojnou součástí i kyrys, tedy ocelová plátová ochrana trupu, který však byl v důsledku velkého vývoje přesnosti a kadence palných zbraní shledán jako neúčinný a byl tedy z výstroje odstraněn. Ocelová přilbice s vysokým hřebenem, kterou kyrysníci a dragouni tehdy nosily, byla tatáž, již používaly R-U dragouni až do První světové války a i přesto, že byla několikrát přepracována prakticky došlo jen k drobným změnám jejího vzhledu.

Dragouni se v důsledku zrušení kyrysnických pluků stali jediným těžkým jezdeckým v R-U armádě. Do roku 1866 nosili červeno-zelené uniformy a rovněž přilbu s hřebenem, jak zmiňuji výše. Jejich výzbroj zůstala zachována, i nadále tedy byli vyzbrojeni šavlí a karabinou, tedy krátkou jezdeckou puškou.

Uniforma hulánů byla před rokem 1866 rovněž kombinací zeleno-červené barvy, stejně jako uniformy dragounů. V případě hulánů však tento vzhled uniformy vycházel z tradičního stejnokroje typického pro tento druh lehkého jezdeckva. Bylo však možné setkat se také s bílými svrškem, po vzoru jednotek dislokovaných v Itálii, v rámci severních armád však byly nepředpisové. Na první pohled bychom takřka totožnou uniformu našli i v dobách napoleonských válek či během revoluce roku 1848. Ke změně došlo na svršku uniformy, který již nebyl střižen jako frak, nýbrž jako kratší zbrojní kabátek či prostě jen sako, chceme-li, tedy bez šosů¹⁷.

Jakožto pokrývku hlavy huláni nosili tradiční přilbice s hřebenem hranatého tvaru, která se s jistými úpravami principiálně rovněž zachovala až do První světové války, stejně jako helmice dragounská. Změnila se však jejich výzbroj, a tedy i způsob boje. Huláni byli jízdní kopiníci, z čehož plyne, že byli vedle šavle vyzbrojeni také kopím. To jim však bylo, opět vzhledem k pokroku na poli válčení po roce 1867 odebráno a vytratil se tak i jejich tradiční způsob boje. Kopí bylo nahrazeno jezdeckou karabinou a huláni se tak prakticky nikterak nelišili od dragounů.

Neboť byla pro husarské uniformy již od 18. století charakteristická bohatá šňůrová dekorace, na první pohled se po roce 1867 změnila patrně nejméně, a to i proto, že mnoho

¹⁷ Viz. Bezděkovský (pozn. 6)

pluků před rokem 1866 bylo oděných vedle zelené, právě do modrých odstínů, dominantní barvy pozdějšího R-U jezdeckva. Oproti R-U, kde veškeré jezdeckvo nosilo jednotné kalhoty krapově červené barvy však před rokem 1867 existoval pouze jediný pluk vybaven takovými kalhotami, a to husarský pluk číslo 14 hraběte Pálffyho¹⁸. I u husarů bylo možné setkat se s bílými svršky, stejně jako u hulánů, po vzoru jednotek sloužících v Itálii.

Po roce 1867 byl dále zrušen do té doby pro husary typický ozdobný pás z přízí, uzlů a střapců. Zrušeny byly také jezdecké boty na holeni vykrojené do srdcového tvaru a zde obšité ozdobnou šňůrou. Zrušen byl dále nízký kalpak, pokrývka hlavy válcového tvaru zhotovená z kožešiny. Vedle kalpaku však i před rokem 1867 bylo běžně nošeno čáko, válcová pokrývka se štítkem a vysokou střechou. To bylo zachováno i po roce 1867, pouze s rozdílem, že bylo zmenšeno a chochol ze slepičího peří v barvách habsburské monarchie byl nahrazen chocholem z koňských žíní.

Roku 1869 byl do výzbroje zaveden nový typ jezdecké šavle, a to právě vzor 1869, který postupně nahradil starší vzory 1858 a 1861. Šavle vzoru 1869 vcelku rychle rostla na popularitě a stala se tak patrně nejoblíbenější rakouskou jezdeckou šavlí. Dalo by se říct, že přežila svou dobu, neboť byla hojně užívána i po roce 1904, kdy byl zaveden nový typ šavle.

V případě palných zbraní mohli jezdcí pomalu začít odkládat nabíjčky na usazování kulí a prachu v hlavních svých pušek. Perkusní pušky a pistole byly totiž postupně nahrazovány opakovacími zbraňovými mechanismy, k jejichž největšímu rozmachu došlo v případě R-U od poloviny 80. let 19. století, kdy byla do výzbroje zavedena opakovací puška systému Mannlicher (systém opakovacího nabíjecího mechanismu palných zbraní pojmenovaný po konstruktéru Ferdinandu Mannlicherovi, sériově vyráběn zbrojovkou Steyr Mannlicher od roku 1895).

Co se týká formování jezdeckých pluků po roce 1867, na dragounské pluky přešla po reorganizaci pořadová čísla původně pluků kyrysnických. Došlo tedy k jakémusi sloučení. Pro představu uvedu příklad. Dragounský pluk číslo 12 vznikl reorganizací Kyrysnického pluku číslo 12, a tak dále.

V případě hulánů a husarů byla praxe obdobná, zde však vznikaly i pluky nové, a naopak některé původní pluky vzniklé za dob Rakouského císařství po roce 1867 zanikaly,

¹⁸ Viz. Bezděkovský (pozn. 6)

respektive nebyly reorganizovány a obnoveny. V případě hulánů se jednalo například o pluky číslo 9 a 10.

Každý jezdecký pluk měl svého čestného majitele, obvykle vysokého šlechtice známého jména, což vycházelo z historické tradice, kdy dotyčnému šlechtici daný pluk skutečně patřil, tedy jej spravoval, cvičil, zbrojil a šatil z vlastních prostředků. Pro příklad bych opět uvedl C. a K. moravsko-slezský dragounský pluk č. 12, jehož majitelem byl ruský velkokníže Nikolaj Nikolajevič. Majitelé pluků se však napříč časem měnily, stejně jako jejich velitelé, dislokace, velitelství či sídla odvodových okresů.

Rakousko-Uherské jezdecko po roce 1867 sestávalo z patnácti dragounských, šestnácti husarských a třinácti hulánských pluků. Pro úplnost rovněž uvedu, že v době míru sem de iure nikoliv de facto patřily rovněž jezdecké pluky zeměbrany neboli landwehru, a to z oblasti Předlitavska, kam spadalo šest hulánských zeměbraneckých pluků, 1. jezdecký tyrolský střelecký pluk a 1. jezdecký dalmatský střelecký pluk. Z oblasti Zalitavska sem patřilo 10 zeměbraneckých husarských pluků.¹⁹

Každý pluk byl dále dělen na dva diviziony po třech eskadronách, přičemž jedna eskadrona měla čtyři jezdecké čety a každá četa pak ještě tři jezdecké hlídky.

Od roku 1912 pak byly některým jezdeckým plukům přidělovány navíc kulometné oddíly z důvodu zvýšení palebné síly.

Štáb pluku se v mírovém stavu skládal z třidvaceti mužů, jedenácti důstojníků a pětadvaceti koní. Velitelství divizionu pak mělo šest mužů, dva důstojníky a dvanáct koní. Tyto údaje se však badatel od badatele liší. Eskadrona pak byla složena ze 166 mužů, pěti důstojníků a 149 erárních a sedmi soukromých koní. Údaje pro válečný stav pak uvádějí 180 mužů a 180 koní, což je tvrzení, na kterém se badatelé naopak převážně shodují.

Jezdecké pluky pak měly i náhradní eskadrony o třidvaceti mužích a čtyřech důstojnících. Tento kádr pak zajišťoval i výcvik služebních koní.

Každý pluk měl dále pionýrskou četou a telegrafní hlídku. Stav takové pionýrské čety v době míru byl jeden důstojník, jeden důstojnický sluha, tři poddůstojníci, dvacet mužů a dvacet pět erárních koní.

Ve válečném stavu, tedy v případě mobilizace ozbrojených sil pak měl každý jezdecký pluk 44 důstojníků, 1260 mužů a 1250 koní.

V závislosti na informačních zdrojích, které se různí, bylo k roku 1914 nasazeno mezi 366-425 jezdeckých eskadron. Z celého jezdeckta bylo utvořeno jedenáct jízdních

¹⁹ C.a K. armáda, *Schematismus Rakousko-Uherské armády 1900, 1908, 1914*

divizí po dvou jezdeckých brigádách, které se dále dělily na dva jezdecké pluky, včetně jízdního dělostřelectva.

Výše uvedeným způsobem bylo zformováno celkem 44 jezdeckých pluků, ty zbývající pak byly po eskadronách rozřazeny k pěším plukům, kde zajišťovaly průzkumnou a kurýrní službu.²⁰

²⁰ Viz. Pernes, Křížek, Dolejší et al. (pozn. 4)

4 Uniformy dle typu jízdního vojska

V následující části se budu věnovat jednotlivým typům R-U kavalerie, tedy dragounům, hulánům a husarům, jimž budou věnované jednotlivé podkapitoly a u nichž se zaměřím na podrobnější popis jednotlivých součástí uniforem a výstrojních doplňků. Výsledkem jednotlivých podkapitol pak bude ucelený přehled o daném jízdním vojsku a zároveň jakýsi rámeček dat vykreslující přesnější pohled na jezdecké uniformy tak, jak v dobách R-U skutečně vypadaly.

Podkapitoly pojednávající o jednotlivých druzích kavalerie jsou vždy doplněny tabulkou, která podává barevnou realitu uniforem příslušících jednotlivým jezdeckým plukům, jedná se tedy o jakýsi klíč či přehled indicií na základě nichž od sebe jednotlivé pluky byly odlišeny. Tabulka rovněž obsahuje záznamy o dislokacích, tedy umístění daného pluku v rámci členských zemí R-U. Tyto informace jsou uvedeny k mírovému stavu roku 1914, tedy před vypuknutím První světové války. Jednotlivé země jsou zde sepsány tak, je nazýváme dnes a pro snazší orientaci pak opatřeny mezinárodní zkratkou země, uvedenou v závorce, ve které se nacházejí. Tento způsob záznamu jsem zvolil především proto, že původní, tedy německé názvy obcí by i vzhledem k územním změnám politické geografie mohly být pro čtenáře poněkud matoucí.

4.1 Dragouni

Dragouni, jakožto jediní reprezentovali v armádě R-U těžké jezdecktvo a byli to příslušníci jezdecktva svým výcvikem po sesednutí z koně připraveni bojovat jako pěchota. Dragounských pluků bylo celkem patnáct a byly od sebe odlišeny barvou výložek a barvou kovu knoflíků, viz. Tabulka č. 1. V dragounských plucích sloužilo nejvíce příslušníků české národnosti. Na území naší země se i z toho důvodu nacházejí četné pozůstalosti a poměrně rozmanitý materiál ke zkoumání tohoto typu jezdecktva, často po našich vlastních předcích.

Dragounská uniforma byla ze všech uniforem R-U jezdecktva nejméně zdobná, a tedy i nejvíce podobná uniformě pěchotní. Skládala se ze saka, též waffenrocku, obvykle světlejší chrpově modré barvy, je však možné setkat se i s odstíny tmavšími. Sako bylo opatřeno šesti kovovými knoflíky uspořádanými na střed předního dílu v jedné řadě. Knoflíky byly spíše větší, o průměru asi dvou centimetrů. Byly spíše plošší, lehce konvexně vyklenuté, v barvě příslušného pluku, tedy mosazné či niklované. Tyto knoflíky v počtu šesti dále nejdeme na zdobně vykrajovaném zádovkém rozparku. Menší knoflíky, o průměru asi jednoho centimetru pak najdeme na rukávech, přesněji nad rovnými manžetami, které jsou provedeny v barvě

příslušného pluku, popřípadě dále zdobené portou, stříbrnou či zlatou, stejně jako tuhý stojatý límec, na který pak ještě patří hodnostní hvězdy, stříbrné či zlaté barvy. V případě řadových dragounů pak zůstává límec bez hodnostních odznaků. Na vnitřní straně límce bychom pak našli háček ke spojení obou stran límců k sobě, což napomáhá k udržení tvaru. V barvě pluku jsou pak ještě obšity všechny vnější linie střihu saka. Levé rameno saka bylo opatřeno kalounovým nárameníkem, kalounem se zde rozumí hranatá šňůra pletená ze zlacených nití, popřípadě šňůra vlněná. Nárameník byl z jedné strany rovněž přichycen knoflíkem menšího průměru.

Kabát nošený dragouny, též pelzrock, byl zhotoven v tomtéž barevném provedení. Zapínal se na dvě řady po osmi knoflíčích, stejných jako u saka, opět v barvě pluku. Počet knoflíků se však napříč dobou lišil. I manžety zde byly opět rovné, v barvě pluku, případně ozdobeny portou. Kabát byl podšitý kožešinou a i límec, tentokrát ležatý, byl obšitý rovněž kožešinou. Přední díl byl opatřen dvěma patkami kapes, které byly rovněž opatřeny obšitím v barvě pluku. Mimo zteč se kabát nosil po vzoru husarů přes levé rameno a zapínal se pomocí zlatisté hranaté či vlněné šňůry buďto okolo ramene či v podpaží. I pelzrock byl opatřen kalounovým nárameníkem na levém rameni.

Poněvadž byl pro veškeré jezdecktvo zaveden jednotný typ vlněných jezdeckých kalhot krapově červené barvy, byli jimi vybaveni i dragouni.

K rajtkám nosilo mužstvo a poddůstojníci nízké, důstojníci naopak vysoké kožené holínky černé barvy s ostruhami.

Jakožto pokrývku hlavy dragouni nosili plechové přilbice, nejvíce známé pod označením M1905. Roku 1905 byl totiž zaveden odlehčený model této přilbice s oválným průměrem, do té doby se používal původní rakouský vzor známý pod označením M1850. Přilbice byly napříč trváním R-U monarchie několikrát přepracovány, jejich podoba se však nikdy zásadně nezměnila. Přilbice měla korpus z černě lakovaného povrchu s mosaznou garniturou. Byla opatřena velmi nápadným vysokým hřebenem, který určoval hodnostní sbor. Mužstvo mělo hřebem hladký, pouze černě lakovaný, poddůstojníci stejně tak, ovšem po obvodu byl již opatřen zlaceným lemováním. Důstojníci měli hřeben nejzdobnější, byl celý zlacený a po obou bocích byl opatřen velkolepým lisovaným reliéfem lva bojujícího s hadem, možná drakem, o čemž se vedou spory. Drak je však dle mého názoru pravděpodobnější, neboť název „dragouni“ má návaznost právě na draky. Přilba je dále opatřena podbradníkem pokrytým zlacenými šupinami, nejspíš opět dračími, který je k tělu přilby uchycen z každé strany jednou reliéfně provedenou hlavou lva. Na čelní straně přilby je umístěn masivní zlacený znak R-U monarchie.

Uniforma bývala dále doplněna bílými koženými rukavicemi a v případě důstojníků patrонтаškou na ramenním řemenu, obvykle nošenou spolu se sakem.

Dragouni byli vyzbrojeni jezdeckou šavlí se střapcem, v tomto případě nošenou na služebním závěsníku, nejčastěji se jednalo o šavli M1869, dále krátkou jezdeckou puškou neboli karabinou, od 90. let 19. století se jednalo o karabiny Mannlicher M95 a vedle ní pak i osobními zbraněmi, revolverem typu Rast-Gasser a později pistolí Steyr 1912.

Číslo pluku	Barva výložek	Barva knoflíků	Dislokace pluku k roku 1914
Dragounský pluk č. 1	Tmavě červená	stříbrná	Most (CZE)
Dragounský pluk č. 2	Černá	stříbrná	Ternopil (UKR)
Dragounský pluk č. 3	Tmavě červená	zlatá	Vídeň (AUT)
Dragounský pluk č. 4	Trávově zelená	stříbrná	Enns (AUT)
Dragounský pluk č. 5	Císařská žlutá	stříbrná	Gorice (SVN)
Dragounský pluk č. 6	Černá	zlatá	Přemysl (POL)
Dragounský pluk č. 7	Sírově žlutá	stříbrná	Stanislav (UKR)
Dragounský pluk č. 8	Šarlatově červená	zlatá	Jarosław (POL)
Dragounský pluk č. 9	Trávově zelená	zlatá	Brody (UKR)
Dragounský pluk č. 10	Sírově žlutá	zlatá	Krakov (POL)
Dragounský pluk č. 11	Šarlatově červená	stříbrná	Brno (CZE)
Dragounský pluk č. 12	Císařská žlutá	žlutá	Olomouc (CZE)
Dragounský pluk č. 13	Karmínově červená	stříbrná	Klatovy (CZE)
Dragounský pluk č. 14	Karmínově červená	zlatá	Brandýs nad Labem (CZE)
Dragounský pluk č. 15	Bílá	žlutá	Žovkva (UKR)

Tabulka č. 1

4.2 Huláni

Huláni v uspořádání R-U armády patřili oproti dragounům k lehkému jezdecktvu. Od dragounů se potom, co jim v 60. letech 19. století byly odňaty píky, jejich charakteristická zbraň, která byla nahrazena jezdeckou karabinou, příliš nelišili. I v plucích hulánských sloužili vojáci české národnosti, nebylo jich však tolik, jako v případě pluků dragounských. Součástí podkapitoly je opět tabulka, tentokrát tabulka č. 2, ve které opět najdeme informace o odlišnostech jednotlivých pluků a jejich mírové dislokace.

Jednotlivé hulánské pluky se od sebe nelišily barvou výložek, nýbrž barvou hřebenů jejich přileb. Vedle toho k rozlišení pluků sloužily opět barvy knoflíků, které byly rovněž stříbrné a zlaté.

Huláni nosili sako, zvané ulanka. Ulanka byla světlé chrpově modré barvy. Límec byl stojatý, tuhý, potažen krapově červeným výložkovým sukнем a patřily na něj hodnostní odznaky. Manžety byly ozdobně vykrojené, rovněž krapově červené, se dvěma menšími knoflíky a vnější linie střihu byly olemovány paspulemi téže barvy. Sako se zapínalo na deset menších knoflíků o průměru asi 15 mm uspořádaných v jedné řadě. Knoflíky měly polokulovitý tvar, byly opět v barvě pluku a na svém středu bývaly opatřeny plastickým číslem příslušného pluku. Na předním dílu rovněž čtyři kapsy, dvě na prsou a dvě na břicho s vykrajovanými patkami olemovanými červenou paspulí. Levé rámě bylo opatřeno kalounovým nárameníkem. Rozparek zadního dílu byl řasený a byl také opatřen šesti knoflíky, byl ozdobně vykrojen a důstojnické modely měly mezi patkami horizontálně našitý takzvaný vodopád, což byl pruh pevné tkaniny, z něhož visely hustě navrstvené zlatisté nitě. Přítomnost vodopádu ukazovala na důstojnickou hodnost.

Huláni dále nosili rovněž kabát, zvaný pelsulanka. Byl proveden v kombinaci modré a červené barvy, stejně jako sako. Manžety jsou opět ozdobně vykrojené, se dvěma knoflíky a veškeré švy lemovány červenou paspulí. Na předním díle nejdeme zase dvě kapsy s vykrajovanými patkami. Pelsulanka se zapínala na dvě řady knoflíků po sedmi. Zadní rozparek byl proveden stejně jako u saka, včetně vodopádu na důstojnických modelech. Kabát byl podšitý kožešinou a límec byl rovněž kožešinový. Mimo zteč se nosil přes levé rameno, zajištěný ozdobnými zlatistými šňůrami. Nechyběl ani kalounový nárameník.

Krapově červené rajtky byly součástí i hulánské uniformy, stejně jako černé kožené holínky s ostruhami či bílé rukavice.

Huláni nosili tradiční jezdeckou přilbu, zvanou czapka. Jednalo se o helmu z kovového plechu zavedenou v polovině 70. let 19. století. Czapka měla plochý hranatý hřeben potažený sukнем v plukovní barvě, pod nímž bývala i porta stříbrné či zlaté barvy. Tento typ pokrývky vycházel z původní tradice polských hulánů. Přilba byla dále opatřena dekorací z tmavých koňských žíní stažených přibližně do culíku a ve středu jejíž horní části bývalo jablíčko s monogramem panovníka. Dále byla zdobena malými plastickými hlavami lvů, které drží mosazné řetízky. Na čelní části se nachází masivní R-U orlice nesoucí srdeční štítek s číslem hulánského pluku. Podbradník je opět zlatistý, šupinatý.

Výzbroj a výstrojní součásti jsou pro všechny typy jezdeckva stejné. I huláni tedy nosí šavli se závěsníkem a střapcem, jezdeckou karabinu či pistole. Také patrontaška nošená přes levé rameno zůstává i pro důstojníky hulánů stejná.

Číslo pluku	Barva čapky	Barva knoflíků	Dislokace pluku k roku 1914
Hulánský pluk č. 1	Císařská žlutá	zlatá	Lvov (UKR)
Hulánský pluk č. 2	Tmavě zelená	zlatá	Tarnów (POL)
Hulánský pluk č. 3	Červená	zlatá	Krakov (POL)
Hulánský pluk č. 4	Bílá	zlatá	Vídeňské Nové Město (AUT)
Hulánský pluk č. 5	Světle modrá	zlatá	Szombathely (HUN)
Hulánský pluk č. 6	Císařská žlutá	stříbrná	Řešov (POL)
Hulánský pluk č. 7	Tmavě zelená	stříbrná	Štokrava (AUT)
Hulánský pluk č. 8	Červená	stříbrná	Černovice (UKR)
Hulánský pluk č. 9	Byl zrušen		
Hulánský pluk č. 10	Byl zrušen		
Hulánský pluk č. 11	Třešňově červená	stříbrná	Pardubice (CZE)
Hulánský pluk č. 12	Tmavě modrá	zlatá	Varaždín (HRV)
Hulánský pluk č. 13	Tmavě modrá	stříbrná	Zoločiv (UKR)

Tabulka č. 2

4.3 Husaři

Poslední částí R-U jezdeckva, jsou husaři, kteří jsou jezdeckvem lehkým, podobně jako huláni. Jejich název je odvozen z maďarské číslovky hús, tedy dvacet, neboť původně bojovali v jednotkách o počtu dvaceti mužů. Původně se jednalo o tělesnou stráž uherského krále Matyáše Korvína vzniklou v 15. století, jednalo se tedy o vysoce prestižní pozici.

Vojáci českého původu sloužili u husarů patrně jen velmi zřídka. Na území dnešní České republiky dokonce nebyl umístěn jediný husarský pluk. Tato podkapitola obsahuje tabulku číslo tři, v níž najdeme opět záznamy vedoucí k identifikaci husarských pluků, v tomto případě půjde o barvu kabátce, barvu šňůr a barvu čáka. Nechybí ani mírové dislokace jednotlivých pluků.

Husaři byli známí jejich bohatě zdobenými a původně i pestře barevnými uniformami, které vycházely z uherských lidových krojů.

Před reorganizací jezdeckva roku 1867 nosili husaři tradiční krátký kabátek střižený do pasu zvaný dolman. Ten byl však asi roku 1850 zrušen a nahrazen módním vypasovaným

sakem zvaným atila. Atila, spolu s těžším kabátem zvaným pelzatila byly tmavě modré či světle modré barvy v závislosti na plukovní příslušnosti. Atila byla lemována ozdobnou zlatistou šňůrou, a to včetně zádové části, Límec byl tuhý a stojatý a stejně jako u předchozích typů uniforem na něm byly nošeny hodnostní odznaky. Přední část atily byla zdobena pěti řadami vodorovně uspořádaných zlatistých šňůr, které byly ještě dále zdobeny uzly zvanými vitez-kötes neboli čamarami. Atila se zapínala na oplétané olivky. Šňůry byly buďto zlaté nebo stříbrné barvy dle konkrétního pluku. Na rukávech byla atila zdobena rakouskými uzly ornamentálního charakteru, které zde byly provedeny ze šňůr pletených ze zlacených nití. Čím komplikovanější a větší uzel, tím vyšší reprezentoval hodnostní stupeň.

Pelzatilla byla provedena stejným způsobem jako atilla jen s rozdílem, že byla podšita kožešinou a manžety a límec měly rovněž kožešinové lemování. Měla tedy také pět řad horizontálně uspořádaného šňůrování na přední straně a zapínala se také ozdobnými olivkami. Kabát se nosil přes levé rameno, upnutý ozdobnými šňůrami okolo paže či v podpaží.

Kalhoty byly rajtky krapově červené barvy s rakouskými uzly na přední straně stehů.

Holíčky byly opět zhotoveny z černé kůže a nosily se spolu s ostruhami.

Na hlavě husaři nosili koženou pokrývku hlavy zvanou čáko nebo též tschako. Čáko mělo tvar lehce konického válce, mělo tvrdý korpus a bylo též opatřeno tvrdým štítkem. Zdobené bylo chocholem z tmavých koňských žíní, zlaceným jablíčkem s iniciálami panovníka, mosaznými řetízky s plastickými hlavami lvů, pruhem sukna v barvě pluku a popřípadě i portou, stříbrnou či zlatou. Na čelní straně bychom opět našli orlici třímající srdeční štítek s číslem husarského pluku. Podbradník byl jednoduchý, kožený.

Výstrojní součásti jako důstojnická patronaška či šavlový závěsník zůstávají stejné a rovněž i výzbroj je stejná jako u předchozích dvou typů jezdeckta, tedy jezdecká karabina, pistole a šavle opatřená střapcem.

Číslo pluku	Barva kabátce	Barva šňůr	Barva čáka	Dislokace pluku k roku 1914
Husarský pluk č. 1	Tmavě modrá	zlatá	Tmavě modrá	Vídeň (AUT)
Husarský pluk č. 2	Světle modrá	zlatá	bílá	Brašov (ROU)
Husarský pluk č. 3	Světle modrá	stříbrná	červená	Šoproň (HUN)
Husarský pluk č. 4	Světle modrá	stříbrná	červená	Sibiu (ROU)
Husarský pluk č. 5	Tmavě modrá	stříbrná	červená	Komárom (HUN)
Husarský pluk č. 6	Světle modrá	zlatá	Popelavě šedá	Klagenfurt (AUT)
Husarský pluk č. 7	Světle modrá	stříbrná	Světle modrá	Debrecín (HUN)
Husarský pluk č. 8	Tmavě modrá	zlatá	červená	Kecskemét (HUN)
Husarský pluk č. 9	Tmavě modrá	stříbrná	bílá	Sremska Mitrovica (SRB)
Husarský pluk č. 10	Světle modrá	zlatá	Světle modrá	Budapešť (HUN)
Husarský pluk č. 11	Tmavě modrá	stříbrná	Popelavě šedá	Łańcut (POL)
Husarský pluk č. 12	Světle modrá	stříbrná	bílá	Arad (ROU)
Husarský pluk č. 13	Tmavě modrá	stříbrná	Tmavě modrá	Székesfehérvár (HUN)
Husarský pluk č. 14	Světle modrá	zlatá	červená	Nyiregyháza (HUN)
Husarský pluk č. 15	Tmavě modrá	zlatá	Popelavě šedá	Gyöngyös (HUN)
Husarský pluk č. 16	Světle modrá	stříbrná	Popelavě šedá	Štýrský Hradec (AUT)

Tabulka č. 3

5 Odlišnosti uniforem jednotlivých hodnostních sborů

Pro připomenutí bych rád uvedl, že hodnostní sbory R-U armády dělíme do tří základních kategorií a je to mužstvo, poddůstojníci a důstojníci. Tyto kategorie se pak ještě dělí na dalších několik podkategorií, jako praporčíci, důstojníci čekatelé, nižší a vyšší důstojníci a další. Touto podrobnější kategorizací se však v našem případě není nutné zabývat, pro naše účely zcela postačí tři základní skupiny. Tato kapitola je zahrnuta především z důvodu, že uniformy výše zmíněných hodnostních sborů se poněkud liší. Mezi ústřední rozdíly jednotlivých uniforem patří zejména míra dekorace a rovněž kvalita provedení, a tedy i jakost použitých materiálů. V podstatě se jedná o výsledek, který je kombinací řady sociálních faktorů. Ve stručnosti byly modelové rovnice takové, že čím nižší měl daný příslušník původ, tedy i hodnost, tím nižší měl postavení v rámci armády a tomu odpovídala i kategorie uniformy. Toto však nebylo pravidlem, i příslušník nižší společenské třídy mohl absolvovat kadetní školy a stát se důstojníkem, bylo to však mnohem obtížnější, a tedy i méně časté.

Mužstvo a někteří poddůstojníci své uniformy a výstroj takzvaně fasovali, tedy jim byly přiděleny armádou. R-U armáda měla buďto vlastní krejčovské a jiné řemeslné dílny anebo uzavírala kontrakty s továrnami, jejichž výroba byla původně určena pro civilní sektor. Toto bylo typické zejména pro válečný stav, ovšem dělo se to i v době míru. Ve válečném stavu jakost uniforem významně poklesla, habsburská monarchie tou dobou byla již zcela vyčerpána, zejména finančně a válka pochopitelně přinesla i velké materiální nedostatky.

Uniformy mužstva byly vyráběny z méně ušlechtilých materiálů, většinou z běžné střižní vlny a lnu. Mužstvo a poddůstojníci používali plastové či plechové hodnostní hvězdy, u vyšších poddůstojníků pak byly hvězdy již dracounové, stříbrné barvy, u některých hodností podložena portou. Masivní průmyslová výroba pochopitelně více dbala na kvantitu nežli na kvalitu a tomu odpovídalo i zpracování materiálu. Příslušníky nižších hodnostních sborů nebylo třeba nikterak odlišovat či vyzdvihovat jejich postavení, a tak i jejich uniformy byly takřka bez zdobení a byly výsledkem elementární podstaty ustrojovacích předpisů.

Kalounové nárameníky či jiné šňůrové dekorace byly zhotovovány z běžných vlněných přízí a veškeré výložky, paspule a podobné části uniforem pocházely z rodu běžného výložkového sukna.

Pokrývky hlavy pro mužstvo, táborové čepice, nošené mimo službu v sedle byly měkké, vlněné, opět z hlediska lepší finanční dostupnosti a výroby ve velkých sériích. Jablíčko se iniciály panovníka na nich nošené bylo z běžného mosazného plechu. Jezdecké přilby, ač byly modelově shodné s těmi pro důstojníky, byly opět méně dekorativní, jednodušší z hlediska uměleckořemeslného zpracování. Nebyly zdobeny portami, zlatistými šnůrami, dracounovým materiálem či zlacenými komponenty.

Kabáty nošené jezdeckem vycházely z obdobné podstaty. Šňůry, jimiž byly zajišťovány nebyly vytkávané zlatou nití, ale byly vlněné. Části kabátů zhotovené z kožešin pocházely z rouna běžných evropských ovcí.

Šavle nošené mužstvem byly opět jednodušší koncepce. Jejich ocelová garnitura nebyla nikterak dekorativně prořezávána a neosahovala ani žádné jiné zdobení. Rukojeti potahované rybí kůží nebyly u modelů pro mužstvo obtáčeny splétaným ocelovým drátkem.

Ani povrch šavle není proveden v zrcadlově lesklé niklované úpravě. Štápec a závěsník nošený spolu se šavlí je kožený, bez vytkávaných součástí.

Pro zvýšení motivace příslušníků mužstva, kteří jinak neměli příliš mnoho možností k získání vojenských ocenění, byly zavedeny kvalifikační vlněné šňůry a výkonnostní kovové odznaky s plasticky provedeným povrchem, které mohli příslušníci mužstva a poddůstojníci získat po dosažení určité dovednosti ve střelbě, jezdeckví či jiných disciplínách. Byly nošeny na saku či kabátu na pravé straně hrudníku.

Uniformy důstojníků pak byly opačným příkladem uniforem pro mužstvo, a to v každém ohledu. Důstojníci uniformy nefasovali ze zásob výstrojních skladů, ale většinou, spolu s dalšími jejich součástmi si je pořizovali soukromě a hradili je ze své roční gáže, tedy z vlastní kapsy. V případě důstojníků bylo běžnou praxí, že si uniformy nechali šít na míru v módních krejčovských salonech, kde absolvovali měření a průběžné zkoušky střihu a výsledná uniforma pak lépe podtrhovala jejich křivky, což přispělo k navýšení elegantního vzhledu a hodnotě uměleckořemeslného zpracování.

Důstojnické uniformy byly šity z o poznání ušlechtilějších materiálů, zejména z gabardénu, což je ušlechtilá, jemně tkaná vlna. Límce důstojnických uniforem byly vyšší a tuhé, což nutilo nositele nosit hlavu lehce vztyčenou. Límce a výložky si důstojníci namísto sukna, které opotřebením plstnatělo někdy nechali potahovat rovněž gabardénem. Důstojnické hvězdy byly vždy dracounové, na svém středu opatřené flitry, byly většího průměru a převážně zlaté barvy. Hvězdy některých hodností měly opět podklad z porty, například hodnost plukovníka či majora. Některé tyto vlastnosti se napříč dobou lišily. Kalounový jezdecký nárameník s posuvkou v podobě turbanu byl z ozdobné a drahé zlatou

nití vyšívané šňůry, stejně jako veškeré další šňůrové zdobení jezdeckých uniforem, jako například husarské čamary. Knoflíky si v některých případech nechali důstojníci zlatit či stříbřit. Linie švů na saku či kabátech bývaly z hedvábných paspulí. Saka bývala podšita hedvábím či umělým hedvábím a podšívka dále opatřena štítkem krejčovského salonu, v němž byla uniforma zhotovena.

Jezdecké kabáty důstojníků odpovídaly luxusnějšímu provedení, stejně jako sako. Veškeré šňůrové zboží zde bylo opět provedeno zlatistou nití a ozdobeno turbany či oplétanými olivkami. Kožešinové součásti byly tentokrát nikoliv z běžného ovčího rouna, nýbrž z rouna karakulských ovcí, což je poněkud exotičtější plemeno tmavé ovce chované ve Střední Asii.

Jezdecké kalhoty si někteří důstojníci nechávali také nechávali šít na zakázku. Většinou chtěli mít kalhoty opatřené kvalitnější výztuhou proti prodření a zejména chtěli mít v oblasti pasu a stehů větší vyboulení stříhu, čímž zase jen zdůrazňovaly svou hodnost.

Holínky nosili důstojníci zpravidla vysoké až ke koleni s ostruhami vysokého lesku.

Mimo službu v sedle nosili důstojníci kápě s tvrdým dýnkem, která byla opět nákladnější nežli táborová čepice.

Jezdecké přilby důstojníků byly na první pohled luxusnější. Nesly zlacené součásti, například dragounské důstojnické přilbice byly typické svým velkým reliéfním hřebenem.

Bývaly rovněž zdobeny portami, dražšími látkami a obecně větším počtem dekorativních prvků, jakými byly zlatisté šňůry či uzly, kordony, reliéfní lví hlavy, kvalitnější žíně či dracounová jablíčka. I podbradníky dragounských či hulánských přileb byly pokryty masivnějšími šupinami.

Důstojnické vzory šavlí měly bohatě prořezávanou garnituru a obecně bohatou výzdobu s povrchem o vysokém lesku. Štápec byl tkaný, zlatý a často hedvábný se sametovým středem. I závěsník byl povrchově vytkáván zlatou nití.

Pro důstojníky R-U jezdeckva byla dále typická poměrně luxusní patronaška, jejíž vzhled je popsán v práci výše. Nepoužívala se do pole, ale byla nošena spíše při slavnostních událostech.²¹

²¹ Viz. Bezděkovský (pozn. 6)

6 Řemeslná konstrukce uniformy

Následující kapitola bude sledovat postup výroby jezdecké uniformy R-U armády od samotného počátku, tedy výroby tkaniny až po samotný konec celého náročného procesu, tedy zhotovení výsledného produktu, kterým v tomto případě není nic jiného než uniforma.

Během své praxe se stále snažím definovat, nakolik je uniforma výsledkem nikoliv jen řemeslného, nýbrž i uměleckého zpracování. Spolupracuji s několika lidmi, předmětem jejichž práce je jak řemeslo, umělecké řemeslo, tak i samotné umění. Z pochopitelných důvodů se setkávám s rozdílnými názory na tuto otázku, což je mimo jiné důvod, proč nelze stanovit jednoznačné závěry. Uniforma je výsledkem umělecko-řemeslného zpracování, tedy zpracování majícího interdisciplinární charakter. Na jejím zpracování se totiž podílí celá řada zejména umělecko-řemeslných oborů, z nichž některé mají více a některé méně umělecký charakter. Stejně tak i odborné názory, dle mého mínění často se sklony k přílišné subjektivitě ke zodpovězení této otázky příliš nepřispějí. Já sám jsem v kontaktu s jistou pamětnicí rakouského původu, která však nechce být v práci jmenována, jejíž dědeček měl umělecké vzdělání a začátkem 20. století pracoval ve službách R-U armády, pro jejíž řemeslníky zhotovující dekorativní materiál právě třeba na jezdecké přilby, jakým byli orlice či reliéfy z tombakového plechu, zhotovoval kresebné návrhy na formy, z nichž následně byly tyto předměty odlévány či lisovány a osobně by mě nikterak nepřekvapilo, kdyby se tehdy jednalo o běžnou praxi.

S názorem, že například výroba tapisérií patří do rodiny umění se velká část historiků umění ztotožňuje, a právě tapiserie obsahují některé výrobní techniky a materiály shodné s výrobou R-U jezdeckých uniforem. Například technikou paličkování²² byly tapiserie běžně zhotovovány a tou samou technikou byly vyráběny i dracounové dekorace používané ke zdobení všech jezdeckých uniforem a jejich součástí. Dalším známým faktem je, že předlohu ke tkaní tapisérií tkalcům předkreslovali rovněž malíři, tedy umělci²³, jak tomu patrně bylo i během výroby některých součástí R-U jezdeckých uniforem. Předkládám tedy tato svá možná pro některé svérázná tvrzení a rovněž komparaci dvou problematik majících společné rysy, z nichž však je však na každou nahlíženo poněkud rozdílně, nyní však již k samotnému řemeslnému řešení jezdecké uniformy. Mnohé příklady budu uvádět na uniformách zakázkových a důstojnických, neboť jsou z hlediska používaných materiálů zajímavější. Následující text vychází z obecné krejčovské praxe a praxe dalších řemesel podílejících se

²² Fabia Denninger, Elke Giese, *Textil-und Modellexikon*, Frankfurt 2006, s.280

²³ Oldřich Talavášek et al., *Tkalcovská příručka*, Praha 1980

na výrobě uniformy a rovněž z mého vlastního studia řezů a stříhů historických originálů. Vzorky odňaté z originálu jsem konzultoval i se svými přáteli přírodovědci, kteří mi poskytli techniku k prozkoumání textilií, abych se mohl přesvědčit, o jaký materiál se jedná.

Na počátku všeho je nákup tkaniny od soukeníka armádou či soukromým živnostníkem, kterému však ještě předcházejí práce se surovým materiálem, jako předení, tkaní až po jeho konečné zušlechťování²⁴.

I v dobách R-U již existovaly barevné vzorníky, stejně jako dnes, v nichž si mohl objednavatel tkaniny vybrat i příslušný odstín, a to na základě požadavků zákazníka²⁵.

Ze studia uniforem, které jsem prozkoumal plyne, že nejvyužívanějším materiálem na důstojnické uniformy byly těžší, ale zároveň jemné vlnářské tkaniny v keprové vazbě o gramáži větší 500 g/m². Narazil jsem však i na uniformy z těžkého sukna, tedy vlněné, na povrchu lehce zplstnatělé tkaniny, kde se gramáž pohybovala přes 900 g/m², mohlo se však jednat o uniformu pro pobyt v chladném klimatu či jednoduše oděru odolnější polní úpravu. Použité nitě na základní stříh byly obvykle lněné. Potom, co proběhlo měření postavy zákazníka, na níž bude výsledný produkt, tedy uniforma nošena, mohl krejčí přejít k procesu kreslení a stříhání šablon, obvykle papírových, které následně přenášel na samotnou textilní metráž, ze které pak nastříhal jednotlivé dílce.

V této fázi přípravných prací se mohl pustit do kompletace. V případě saka či kabátu ze všeho nejdříve začal pracovat s dílci, které tvoří základ trupu. Zde bylo důležité vycházet z linie pasu, která je u saka viditelná i na hotovém produktu a která tvořila jakýsi pomyslný střed, který dělí sako na dvě části, tedy částí nad pasem a pod ním. Svým způsobem by se dalo říct, že od linie pasu směrem dolů vznikla jakási sukýnka, neboť sako většinou sahalo k první třetině stehna. Následně byly přidávány další dílce, jako rukávy s manžetami či límec. Zevnitř byla po částech přišívána také podšívka. Obvykle jsem se setkal s podšívku z viskózového vlákna či hedvábí, v případě kabátů v přírodních ovčích kožešin. Na většině podšivek zakázkově vyrobených uniforem najdeme také štítek výrobce. Mezi přední salony té doby patřil například S. Gut sídlící na ulici Gumpendorfer 10 ve Vídni VI. či Wilhelm Beck & Söhne na ulici Langegasse 1 ve Vídni VIII. Oba byli držiteli titulu c. a k. dvorní dodavatel, což je privilegiovalo k dodávkám na císařský dvůr. Mezi svrchní materiál a podšívku pak byly přidávány kusy výplně, obvykle z různých textilních směsí, nacházel jsem je zejména v oblasti hrudníku. Tyto výplně nejspíš zaujímaly funkci jakési výztuhy,

²⁴ Zušlechťování tkaniny je proces vedoucí ke zlepšení jejího vzhledu prostřednictvím prací jako odšlichtování, praní, karbonace, valchování, barvení a další.

²⁵ Alois Kießling, Max Matthes, *Textil-Fachwörterbuch*, Berlin 1993, s. 396

kteřá na předním dílu sloužila k lepšímu napnutí svrchní látky, tedy udržení fazony. Podobné výztuhy pak byly i pod svrchní látkou na stojatém límci, kde měly beze sporu stejnou funkci. Díry pro knoflíky pak u některých sak byly nápadně, nejspíš ručně obšity pevnou nití, a to nejspíš z důvodu, aby se jejich okraje při častém zapínání a rozepínání netřepily. U některých sak pak byla po celém vnitřním obvodu pod podšívku všita pružná vsadka, zepředu na úrovni légy opatřena přezkou, která měla patrně pomoci udržet linii pasu na místě. Knoflíky byly odlity z mosazi, buďto vyleštěné do lesku anebo opatřené povrchovou úpravou pokovováním. Odléváním knoflíků se zabýval řemeslník zvaný kovolitec. Hmotnost se pochopitelně knoflík od knoflíku lišila, vzhledem k velikosti, nicméně pro představu, po zvážení několika knoflíků stejné velikosti průměrná hmotnost jednoho kusu činila asi 10 g.

Knoflíky byly přišity opět lněnou nití, stejně tak kalounové nárameníky, uzly a další přídatné součásti. Prakticky veškeré švy byly olemovány barevnou paspulí z viskóзовého vlákna, švy uniformy husarské pak zlatou nití vytkávanou šňůrou.

Kalhoty byly šité z husté vlnářské tkaniny, opět v keprové vazbě. Kalhoty měly vysoký pas, zezadu opatřený všitým klínem a řemínkem s přezkou pro stažení. Pas byl podšitý tenkou vlněnou látkou, zbytek kalhot byl bez podšívky. Po vnějším obvodu měly celkem šest kovových knoflíků pro připnutí šlí. Zapínaly se zepředu na pět kovových knoflíků a rozparky na holeních byly opatřeny rovněž kovovými knoflíky. Zepředu měly kalhoty tři výpustkové kapsy.

Pokřívky hlavy pro jezdecko, tedy helmy a čepice se modelovaly v modistických dílnách k dosažení vhodného tvaru pro nošení na hlavě. Materiál na výrobu čepic se na modistických formách kompletoval šitím, kdežto materiál na výrobu přileb, tedy ocelový plech musel být různě ohýbán a svařován do jednoho celku. V povrchovým úpravám se zde využívalo leštění, lakování, stříbření či zlacení. Helmy byly zdobeny hřebeny a podbradníky, které byly k přilbám uchycovány nýtováním. Plastický reliéfní hřeben dragounské přilby či reliéfní lví hlavy, které byly například součástí podbradníků přileb byly lisovány z tombakových zlacených plechů. R-U orlice, jimiž byla opatřeny čelní strany přileb byly rovněž z tombakového plechu a následně byly vyřezávány do požadovaného vzhledu. Řemeslníci zajišťující tuto výrobu byli kovotepci a cizelěři²⁶.

²⁶ Josef Petráň, *Dějiny hmotné kultury II*, Praha 1985, s. 601-609

7 Dekorativnost uniforem v detailu

Patrně nejvýraznějším, tedy dominantním dekorativním materiálem byly v případě uniforem R-U jezdeckta šňůry. Základem těchto šňůr byly vlněné příze, které byly vyráběny technikami osnovního pletení či splétání neboli také paličkování. Tyto šňůry byly dále obetkané zlacenou nití, do jejíž osnovy se přidávaly i nitě černé a ve struktuře šňůry se pak střídaly v pravidelných vzdálenostech ve tvaru písmene V. Toto spojení černé a zlaté barvy reprezentovalo barvy R-U monarchie. Tento způsob výroby byl zajišťován již od poloviny 19. století strojově, přesněji na speciálních stuhových či galonových stavech. Výsledný tvar byl pak hranatý. Proces výroby byl náročný a šňůry tak byly velmi nákladné. Z toho důvodu byly používány výhradně na důstojnických uniformách. Tyto šňůry se používaly například na jezdecký nárameník, na dekorování jezdeckých přileb, kde se jimi obšíval například hřeben hulánské czapky a na čáku pro husary byla tato šňůra našita po obvodu dýnka a dále zakončena kordony neboli také zrcátky, což byly kulaté ploché uzly zakončené štrápci. Našli bychom je rovněž i po obvodu důstojnické kěpi. Nejvíce se s nimi však pracuje na husarských uniformách, kde jsou z nich vytvářené čamary a rakouské uzly. U husarských uniforem se setkáme i se šňůrami stříbrnými.

Spolu se šňůrami jsou pak ke zdobení používány i olivky, obvykle dřevěné, opletené turbany ze zlacených přízí a používají se k zapínání.

Dalším dekorativním prvkem jsou již zmíněné turbany, tedy dekorativní uzly²⁷, používané opět v kombinaci se šňůrami. Najdeme je jako dekorativní posuvku na jezdeckém nárameníku či jako posuvky na zlatistých šňůrách, jimiž se zavěšují jezdecké kabáty kolem ramen.

Jako další bych rád zmínil porty, které už v práci rovněž zazněly, což jsou strojově tkané lemovací stuchy ze zlacených či stříbřených nití, do jejichž osnovy je v tomto případě vetknuta klikatá čára. Používají se jako lem na manžety dragounské uniformy (u některých hodností) a jako podklad pod hodnostní odznaky na límcích uniforem, opět pouze u vybraných hodností. Najdeme je rovněž na důstojnické hulánské přilbě či husarském čáku.

Dalším zcela neopomenutelným materiálem používaným k dekoraci je dracoun neboli leonská nit²⁸. Leonské zboží je známo již ze starověkého Egypta, kde bylo používáno již před několika tisíci lety. Označení „leonské“ je údajně odvozeno od města Lyon, což bylo

²⁷ Viz. (pozn. 8)

²⁸ Viz. (pozn. 11)

středověké centrum známé pro výrobu ovíjených přízí²⁹. V oblasti historických textilií se s dracounem setkáme například u tapiserií, kde byl používán v útku a také například u historických liturgických oděvů.

Na uniformách R-U jezdeckva se setkáme s dracounem zlaté a stříbrné barvy. Z dracounu se zde vyrábějí například hodnostní hvězdy nošené na límcích či důstojnická jablíčka s iniciály panovníka.

²⁹ Viz. Schenek (pozn. 12)

8 Uniforma jako součást sociálního statutu

V dobách R-U monarchie byla služba v armádě prestižní záležitost reprezentující zájmy své země. S tím souviselo i nošení uniformy. Uniforma člověku poskytovala jakýsi úřední status a dodávala jeho bytí na pomyslném významu. Napadá mě příklad týkající se nošení meče, který je také nezbytným doplňkem R-U uniformy. V 17. století bylo běžné, že výše postavení muži nosili meč, přesněji vycházkový kord k běžnému obleku, a nebylo tomu jen v případě šlechticů či důstojníků, meč totiž nosili i příslušníci středního stavu, například studenti či řemeslníci. Meč tedy dodával na pocitu, že někam patříte a ve společnosti něco znamenáte a dle toho na vás bylo pohlíženo. Stejně tomu bylo i v případě uniformy.

Součástí výchovy mladých šlechticů byla až do začátku 20. století služba zemi v uniformě. Z toho samého důvodu investovali majetní lidé nemalé obnosy a nechávali se zvěčnit, namalovat či vysochat ve své uniformě. Ať už tedy chceme, nebo ne, uniformy jsou významnou součástí hmotné kultury.

Jako další vhodný příklad toho, jak konkrétně R-U jezdecká uniforma souvisela s postavením je funkce c. a k. císařského komořího, což byla čestná funkce ukládající jejímu nositeli povinnosti u císařského dvora. Jednalo se o vysoce prestižní funkci pro šlechtice, kteří před jejím nabytím museli doložit bezchybný urozený původ ze šestnácti generací, tedy osmi ze strany otce a osmi ze strany matky a kteří mimo jiné sloužili také v armádě, obvykle právě u jezdeckva. V tomto případě bývalo sako důstojníka opatřeno asi pěti centimetry ozdobné šňůry horizontálně vsazené mezi dva menší knoflíky napravo od zádového rozparku. Ne každému je známo, že tato nenápadná úprava sloužila k nošení čestného odznaku komořího, velkého zlatého klíče s bohatě zdobeným dracounovým střapcem. Mezi významné nositele tohoto titulu v našem prostředí v 19. století patřil například Filip Arnošt Kinský či Jiří Kristián Lobkowitz³⁰.

³⁰ Václav Bůžek et al., *Společnost českých zemí v raném novověku: struktury, identity, konflikty*, Praha 2010

9 Rakousko-uherské jezdecktvo v obrazech – uniformy v umění Alexandera Pocka

Umění Alexandera Pocka mě oslovilo již před mnoha lety v Muzeu vojenské historie ve Vídni, kde je mu věnovaná stálá expozice a kam se za účelem jeho obdivu vždy rád vracím. Vždy jsem byl zapřisáhlým vyznavačem realistického umění a když jsem náhodou narazil na díla tohoto autora z dob monarchie, byl můj zájem o R-U jezdecktvo a jeho kulturu obohacen o významný ilustrační zdroj, z něhož nepřestávám čerpat a stejně tak se nepřestávám divit, nakolik je toho umění autentické.

Alexander Pock byl žánrový malíř a portrétista žijící mezi lety 1871-1950. Ač byl znojemským rodákem, srdcem byl Rakušan, avšak možná i proto, v jaké společnosti se během života pohyboval. Již roku 1886 se přestěhoval do Vídně a roku 1893 pak započal studia na Vídeňské akademii pod vedením Christiana Griepenkerla a Karla Rudolfa Rubena. Od počátku projevoval zájem o vojenské motivy, z čehož se zanedlouho vyprofiloval zájem konkrétně o R-U armádu. Zvláštní talent pak projevil právě ve znázorňování R-U jezdecktva, tedy husarů, hulánů a dragounů. Netrvalo dlouho a svým talentem oslovil i samotného následníka trůnu, Františka Ferdinanda d'Este, který se stal jeho letitým objednavatelem a zajistil Pockovi jeho etablování se u císařského dvora ve Vídni, což mu otevřelo cestu do nejvyšších společenských kruhů a stal se tak prakticky malířem ve službách šlechty a bohatých měšťanů, pro něž maloval například portréty jejich koní či psů³¹.

V obrazové příloze této práce bude obsaženo několik ukázek tvorby tohoto umělce, které jsou v mých očích přímo mistrovské z hlediska naturalistického a realistického projevu.

³¹ Walter F. Kalina, Alexander Pock, in: *Viribus Unitis. Jahrebericht 2010 des Heeresgeschichtlichen Museums*, Wien 2011, s.125-149

10 Závěr

Ve své bakalářské diplomové práci jsem si stanovil celkem dva cíle, a to analyzovat uniformy R-U jezdeckva z hlediska provedení a zprostředkovat jejich význam v umění.

Analýzu uniforem z hlediska provedení a skladby jejich jednotlivých součástí v této práci pokládám za kladnou. Podal jsem čtenáři ucelený přehled informací do této problematiky, a to prostřednictvím notoricky známých i méně známých skutečností a dovoluji si se domnívat, že tento přehled poslouží i jako uspokojivý úvod do problematiky vůbec. K uniformám jsem se vyjádřil s přesností a s důrazem na detail jejich jednotlivých součástí. Práce obsahuje rovněž kapitoly, které přímo nesouvisí s fyzickým provedením uniformy, zároveň však poskytují informace či myšlenky vztahující se k uniformě coby odkazu hmotné kultury. Celou práci jsem pak průběžně doplňoval výsledky svého bádání v dotyčné oblasti, které, ač nejsou nikterak průlomové, mohou být určitým přínosem, neboť je patrně nenajdeme v žádné dostupné literatuře. Jakkoliv jsem se snažil přičinit, své drobné osobní průzkumy financuji z vlastních prostředků, nikoliv dotací a rovněž za spolupráce omezeného počtu potřebných a ochotných odborníků. Rozhodně si však problematika historických uniforem žádá další bádání a pozornost, které však vzhledem k finanční náročnosti materiálových analýz nebude snadné.

Zprostředkování významu uniforem v umění zde mělo být spíše jakousi mou osobní ambicí, ve vsí duchapřítomnosti si však uvědomuji, že k tomu jeden názor, tedy ten můj, nepostačí. Mým záměrem především bylo k tomu třeba alespoň nepatrně přispět. Zvolil jsem k tomu prostředky jako komparace uniforem s jinými, jinak běžně uznávanými uměleckými předměty, abych tak poukázal na zjevnou podobnost v jejich zpracování a možná tedy i na podobnou uměleckou hodnotu. Nebude-li tento můj pokus přijat, doufám, že jsem alespoň přispěl k navýšení zájmu o terminologii a třeba i elementární zájem o tuto problematiku.

V každém případě se domnívám, že by problematika uniforem měla být předmětem alespoň povrchního zájmu historiků umění. Přinejmenším znalost terminologie uniforem a jejich součástí pokládám za žádoucí, stejně jako například znalost světeckých atributů, která je běžnou součástí studia dějin umění. Ať už totiž chceme, anebo nechceme, náš zájem o uznané umění, ať už sochy či obrazy k tomu vybízí. Na příkladu portrétovaných šlechticů na obrazech naší či zahraniční provenience bych rád zobecnil fakt, že tito portrétováni šlechtici jakožto lidé mající vazby na armádu, bývali velmi často zachyceni právě v uniformách. Tyto obrazy my pak se zájmem analyzujeme a je přinejmenším vhodné, umět popsat i onen oděv, tedy uniformu, stejně jako umíme většinou popsat například oděv

liturgický, který dle mého soudu zase tolik nepřevyšuje význam uniforem jakožto uměleckého motivu.

11 Seznam literatury

1. Jiří Pernes, Leonid Křížek, Josef Dolejší et al., *Pod císařským praporem – Historie habsburské armády 1526-1918*, Praha 2004
2. Gerhard Förster, Peter Hoch, Reinhold Müller et al., *Uniformen europäischer Armeen*, Berlin 1978
3. Gustav Bezděkovský, *Stejnokroje vojáků sloužících v habsburské armádě v letech 1618-1918*, Ostrava 2016
4. Zdeněk Polčák, *V zákopech první světové války* (kat. výst.) VHÚ v Praze 2016
5. Peter Jung, *Rakousko-Uherská armáda za první světové války*, Brno 2010
6. Paul Hedley Willmott, *První světová válka*, Praha 2005, s. 320
7. George Russell Shaw, *Knots: Useful & Ornamental*, New York 1933, s. 61
8. Anton Schenek, *Naturfaselexikon*, Deutscher Fachverlag, Berlin 2001
9. C.a K. armáda, *Schematismus Rakousko-Uherské armády, 1900, 1908, 1914*
10. Fabia Denninger, Elke Giese, *Textil-und Modelexikon*, Frankfurt 2006, s.280
11. Oldřich Talavášek et al., *Tkalcovská příručka*, Praha 1980
12. Alois Kießling, Max Matthes, *Textil-Fachwörterbuch*, Berlin 1993, s. 396
13. Josef Petráň, *Dějiny hmotné kultury II*, Praha 1985, s. 601-609
14. Václav Bůžek et al., *Společnost českých zemí v raném novověku: struktury, identity, konflikty*, Praha 2010
15. Walter F. Kalina, Alexander Pock, in: *Viribus Unitis. Jahrebericht 2010 des Heeresgeschichtlichen Museums*, Wien 2011, s.125-149

12 Seznam zkratek

1. R-U – Rakousko-Uhersko
2. C.a K. – císařský a královský

13 Seznam obrazových příloh

1. Detail kalounového nárameníku s posuvkou v podobě turbanového uzlu na replice uniformy poručíka dragounského pluku č. 12
Foto: Dominik Riliak
2. Detail zlatých hodnostních hvězd zhotovených z dracounu na replice uniformy poručíka dragounského pluku č. 12
Foto: Dominik Riliak
3. Detail florálně prořezávaného a rytého koše originálu šavle M1869 pro důstojníky R-U jezdeckva
Foto: Dominik Riliak
4. Detail hedvábného tkaného důstojnického střípce na originálu důstojnické šavle M1860
Foto: Dominik Riliak
5. Detail zlatem vytkávané repliky služebního závěsníku na šavli pro důstojníky jezdeckva
Foto: Dominik Riliak
6. Replika důstojnické čepice (képi) ve střihu Belvedere, opatřena dracounovým jablíčkem zvaným Röschen s iniciály císaře Františka Josefa I. (FJI)
Foto: Dominik Riliak
7. Historické originály svršků jezdeckých uniforem, zleva: Pelzatilla důstojníka husarů, ulanka nadporučíka hulánů, včetně czapky a waffenrock majora dragounů, včetně přilbice M1905
Přejato: <https://rodinnivalecnici.webnode.cz/rakousko-uhersko/uniformy-jezdeckva-rakouska-uherska/#!>
Vyhledáno dne: 6.5. 2021
8. Uniforma nadporučíka husarů, včetně krapově červených rajtek a šavle M1869. Na prsou zdobena pěti řadami čamar.
Přejato : <https://www.hotelstefanie.wien/antiquitaeten-sammlung-tradition.html>
Vyhledáno dne: 6. 5. 2021

9. Pelzrock důstojníka dragounského pluku č. 9
Přejato: http://www.mlorenz.at/Bewaffnete_Macht/04_Dragoner/04_Dragoner.htm
Vyhledáno: 6.5. 2021

10. Patrонтаška pro důstojníky jezdeckva, pohled na víko a postranní plastický reliéf
Přejato: https://filatelie-klim.com/cz/detail/delostrelecka-patrontaska-velice-zachova_mi1127
Vyhledáno: 6.5. 2021

11. Dragounská důstojnická přilbice M1905 s hřebenem opatřeným reliéfem lva bojujícího s hadem (drakem)
Přejato: <https://www.dorotheum.com/cz/1/670568/>
Vyhledáno: 6.5. 2021

12. Čáko husarského pluku č. 3 s kompletní dekorací
Přejato: https://www.weitze.com/militaria/92/Oesterreich_K_u_K_Monarchie_Tschako_fuer_einen_Stabs_Offizier_im_Husaren_Regiment_Graf_von_Hadik_Nr_3_373292.html
Vyhledáno: 6.5. 2021

13. Zlatý klíč s dracounovým štrápcem jakožto odznak úřadu c.a k. císařského komořího
Přejato: <https://veryimportantlot.com/de/lot/view/osterreich-kaiserlicher-kammerer-schlüssel-franz-174955>
Vyhledáno: 6.5. 2021

14. Alexander Pock
Přejato: <https://www.suedmaehren.eu/persons/alexander-pock/>
Vyhledáno: 6. 5. 2021

15. Alexander Pock, Poručík dragounského pluku č. 13 na koni, po roce 1900, olej na plátně, 16x19 cm, soukromá sbírka
Přejato: <https://www.dorotheum.com/cz/1/763262/>

16. Alexander Pock, Portrét důstojníka hulánů, 1915, olej na kartonu, 41x26 cm, soukromá sbírka

Přejato: <https://www.dorotheum.com/cz/1/2821957/>

Vyhledáno: 6.5. 2021

17. Alexander Pock, R-U huláni sledující bouřku, po roce 1900, olej na plátně, 45x70 cm, soukromá sbírka

Přejato: <https://www.dorotheum.com/en/1/4539934/>

Vyhledáno: 6.5. 2021

14 Přílohy

1. Detail kalounového nárameníku s posuvkou v podobě turbanového uzlu na replice uniformy poručíka dragounského pluku č. 12

2. Detail zlatých hodnostních hvězd z dracounu na replice uniformy poručíka dragounského pluku č. 12

3. Detail florálně prořezávaného a rytého koše originálu šavle M1869 pro důstojníky R-U jezdecktva

4. Detail hedvábného tkaného důstojnického střípce na originálu důstojnické šavle M1869

5. Detail zlatem vytkávané repliky služebního závěsníku na šavli pro důstojníky R-U jezdeckva

6. Replika důstojnické čepice (képi) ve střihu Belvedere, opatřena dracounovým jablíčkem, zvaným Röschen s iniciály císaře Františka Josefa I. (FJI)

7. Historické originály svršků jezdeckých uniforem, zleva: Pelzatilla důstojníka husarů, ulanka nadporučíka hulánu, včetně czapky a waffenrock majora dragounů, včetně přilbice M1905

8. Uniforma nadporučíka husarů, včetně krapově červených rajtek a šavle M1869. Na prsou zdobena pěti řadami čamar.

9. Pelzrock důstojníka dragounského pluku č. 9

10. Patrontaška pro důstojníky jezdeckva, pohled na víko a postranní plastický reliéf

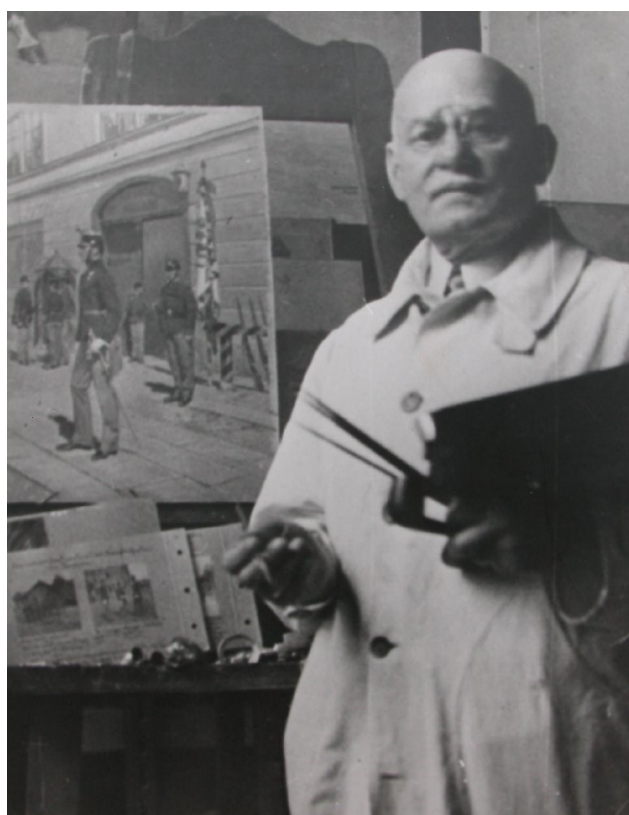
11. Dragounská důstojnická přilbice M1905 s hřebenem opatřeným reliéfem lva bojujícího s hadem (drakem)

12. Čáko důstojníka husarského pluku č.3 s kompletní dekorací

13. Zlatý klíč s dracounovým střapcem, jakožto odznak úřadu c. a k. císařského komořího

14. Alexander Pock

15. Alexander Pock, Poručík dragounského pluku č. 13 na koni, po roce 1900, olej na plátně, soukromá sbírka

16. Alexander Pock, Portrét důstojníka hulánů, 1915, olej na kartonu, 41x26 cm, soukromá sbírka

17. Alexander Pock, R-U huláni sledující bouřku, po roce 1900, olej na plátně, 45x70 cm, soukromá sbírka

15 Anotace

Jméno a příjmení:	Dominik Riliak
Katedra:	Katedra dějin umění
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Tomáš Winter, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021
Název práce:	Uniformy Rakousko-Uherského jezdeckva mezi lety 1867-1915

Název v angličtině:	Uniforms of the Austro-Hungarian cavalry in the years 1867-1915
Anotace práce:	Tradice, disciplína a hluboký fundamentalismus – atributy oděné do červených rajtek. Následující obsah bakalářské práce bude pojednávat o uniformách, polních i vycházkových, příslušníků kavalerie neboli jezdeckva rakousko-uherské monarchie v letech 1867-1915. Barvy výložek odlišující jednotlivé pluky, čamáry husarů, tzv. vodopády sak hulánských důstojníků či plastický reliéf souboje lva s hadem na hřebeni leštěných dragounských přilbic, tím vším, a mnohým dalším, se bude práce zabývat. Uniformám bych se rád rád věnoval z hlediska historického vývoje, tradice, také z hlediska konstrukce, používaných materiálů a symboliky, které tvoří velmi působivý dojem z těchto klenotů klasických řemesel a užitého umění přelomu 19. a 20. století.
Klíčová slova:	Uniforma, jezdeckvo, Rakousko-Uhersko, důstojník, husar, hulán, dragoun, konstrukce, umělecké řemeslo
Anotace v angličtině	Tradition, discipline and deep fundamentalism - attributes dressed in red tights. The following content of the bachelor's thesis will deal with uniforms, both field and walking, members of the cavalry or cavalry of the Austro-Hungarian monarchy in the years 1867-1915. The colors of the linings distinguishing individual regiments, hammers of hussars, the so-called waterfalls of the jacks of Hulan officers or the plastic relief of a duel between a lion and a snake on the crest of polished dragoon helmets, all this, and much more, will be dealt with. I would like to focus on uniforms in terms of historical development, tradition, also in terms of construction, materials used and symbolism, which create a very impressive impression of these jewels of

	classical crafts and applied art at the turn of the 19th and 20th centuries.
Klíčová slova v angličtině:	Uniform, cavalry, Austria-Hungary, officer, hussar, hulan, dragoon, construction, arts and crafts
Přílohy vázané v práci:	Obrazová příloha (9 stran), vložené CD
Rozsah práce:	56 stran
Jazyk práce:	Český